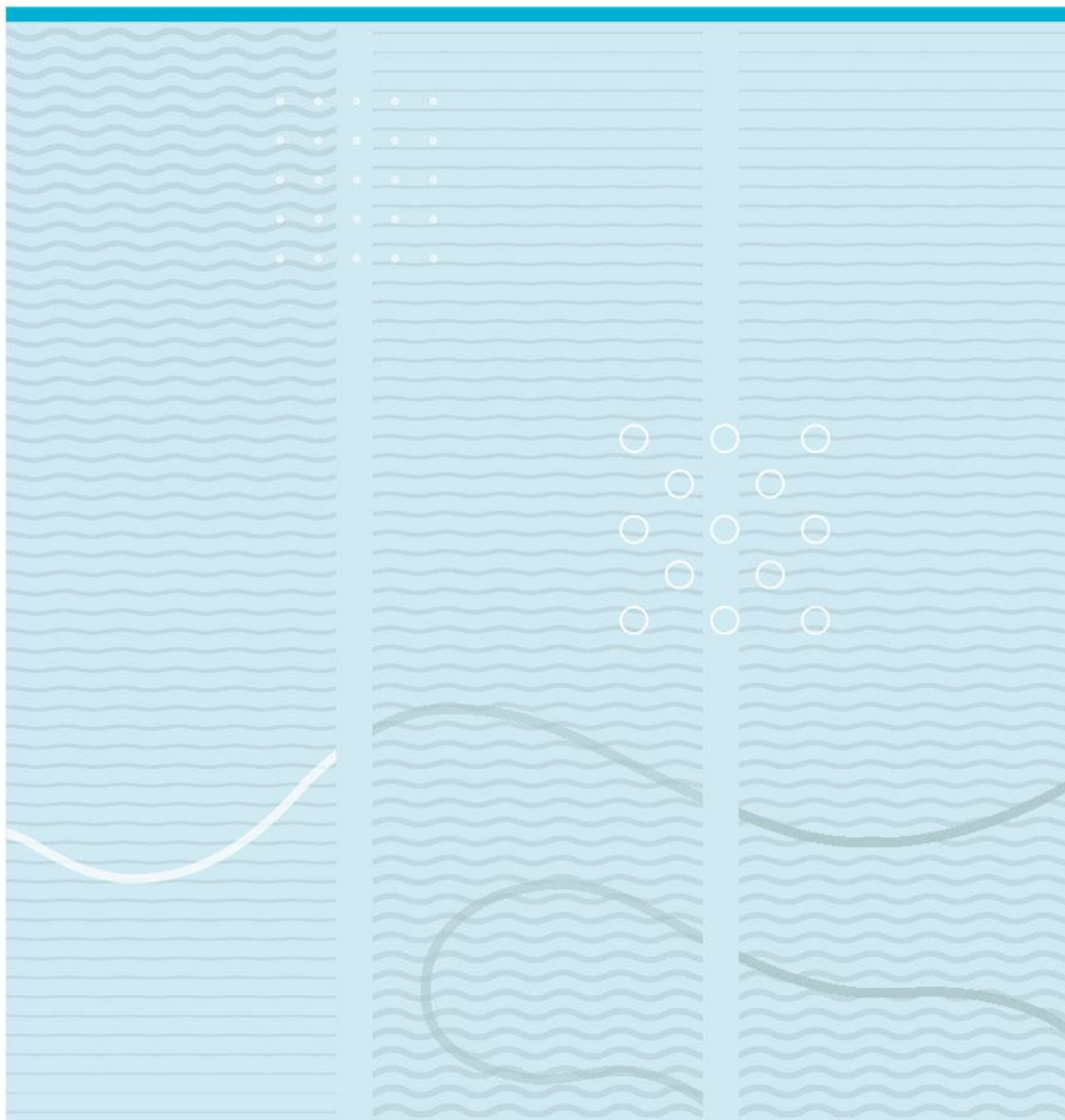

Gitte Thranum Haldbæk

Ekkolokalisering

Fænomenologisk livsverdens perspektiv på O&M-specialisters erfaring med at anvende ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for helse- og sosialvidenskab
Institutt for optometri, radiografi og lysdesign
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2021 Haldbæk

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Resume

Ekkolokalisering er evnen til at opfange ekko via lydets refleksion på overflader og bruge dem i forhold til orientering. Det er en metode, som kan være anvendelig for mennesker med nedsat syn eller blindhed. Formålet med dette studie er at undersøge, hvilke erfaringer orientering og mobility (O&M) -specialister har med at anvende ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen til mennesker med nedsat syn eller blindhed. Studiet søger at afdække, hvilken viden O&M-specialister har om ekkolokalisering, hvordan de anvender metoden samt hvilke muligheder og barrierer de ser for at anvende ekkolokalisering. Der er gennemført to fokusgruppeinterviews med henholdsvis fem og syv deltagere fra Danmark og Island, som alle var uddannede O&M-specialister med varierende erfaringer i forhold til at anvende ekkolokalisering. Den teoretiske ramme for studiet er fænomenologisk hermeneutisk livsverdensperspektiv med inddragelse af dimensionerne: *den levede krop, tid og rum* samt *livsverdensperspektiv på læring*. Resultaterne viser, at der findes adskillige aspekter, som har betydning i forhold til at anvende ekkolokalisering. Aspekterne placerer sig inden for følgende tre hovedtemaer: organisationen, brugeren og dem selv, som O&M-specialister. Inden for organisationen beskriver deltagerne tid, rammer og økonomi som betydningsfulde både i forhold til at introducere brugeren for ekkolokalisering men også i forhold til, om O&M-specialisterne gives mulighed for kollegial sparring. Hos brugeren, beskriver deltagerne både brugerens motivation og inddragelse af pårørende som værende betydningsfulde i forhold til anvendelse af ekkolokalisering til mennesker med synsnedsættelse. I forhold til dem selv, som O&M-specialister giver deltagerne udtryk for, deres egen erfaring med at anvende ekkolokalisering, deres viden om læringsprocesser samt deres egen motivation og interesse for ekkolokalisering har betydning for anvendelsen af ekkolokalisering. Endeligt beskriver deltagerne behov for mere viden om ekkolokalisering fra et brugerperspektiv samt mulighed for at kunne inddrage rollemodeller som en del af undervisningen i ekkolokalisering.

Studiet bidrager med nye aspekter på det at anvende ekkolokalisering fra O&M-specialisternes perspektiv, og forhåbentlig kan det være med til at inspirere og tilskynde andre O&M-specialister til at anvende ekkolokalisering som en mere fast del af O&M-undervisningen til gavn for mennesker med synsnedsættelse.

Søgeord: ekkolokalisering, synsnedsættelse, blindhed, orientering & mobility, levede erfaringer, livsverdensfænomenologi.

Abstract

Echolocation is the ability to perceive echoes using the reflection of sound on surfaces for orientation. The method is useful for people with visual impairment. The purpose of this study is to investigate the experiences of O&M specialists using echolocation as a method in O&M training for people with visual impairment. More specifically, the study examines what knowledge O&M specialists have about echolocation, how they use the method, and what opportunities and barriers they see in using echolocation. Two focus group interviews were conducted with five and seven participants from Denmark and Iceland, all of whom were trained O&M specialists with varying experience in using echolocation. The theoretical framework for the study is a phenomenological hermeneutic life-world perspective including the following dimensions: *the lived body, time and space, as well as a life-world perspective on learning*. The results show that several aspects are important in relation to echolocation. The aspects fall within the following three main themes: the organization, the user and themselves, as O&M specialists. Within the organization, the participants describe time, settings, and finances as important both in relation to introducing the user to echolocation but also in relation to whether the O&M specialists are given the opportunity for collegial sparring. Within the user, the participants describe both the user's motivation and the involvement of relatives as being significant in relation to echolocation for people with visual impairment. In relation to themselves, as O&M specialists, the participants express both their own experience of using echolocation, their knowledge of learning processes as well as their own motivation and interest in echolocation as important for using echolocation. Finally, the participants describe the need for more knowledge about echolocation from a user perspective as well as the opportunity to include role models as part of learning echolocation.

The study contributes with new aspects of using echolocation from the perspective of O&M specialists, and hopefully it can help inspire and encourage other O&M specialists to start using echolocation as a more mandatory part of the O&M teaching for benefit for people with visual impairment.

Keywords: human echolocation, visual impairment, blindness, orientation and mobility, lived experiences, lifeworld phenomenology.

Indholdsfortegnelse

Resume	2
Abstract	3
Indholdsfortegnelse	4
Forord	6
1 Indledning	7
1.1 Definition af ekkolokalisering	7
1.2 Baggrund	8
2 Formål og problemstilling	12
3 Tidligere Forskning	13
3.1 Sammenfatning	16
4 Teori	18
4.1 Livsverden	18
4.2 Den levede krop	19
4.3 Tid og rum	20
4.4 Livsverdensperspektiv og læring	20
5 Metode	23
5.1 Videnskabsteoretisk perspektiv.....	23
5.2 Studiedesign	24
5.2.1 Fokusgruppe som metode.....	24
5.3 Udvalg og rekrutteringsprocedure	25
5.4 Gennemførelse.....	27
5.5 Transskription og analyse	28
5.6 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhed.....	31
5.7 Ethiske overvejelser.....	32
6 Resultater	35
6.1 Præsentation af deltagerne.....	35
6.2 Tematisering.....	35
6.2.1 Organisationen	36
6.2.1.1 Tid, rammer og økonomi	36
6.2.1.2 Mulighed for kollegial sparring.....	37

6.2.2	Brugeren.....	37
6.2.2.1	Brugerens motivation	37
6.2.2.2	Inddragelse af pårørendes.....	39
6.2.3	O&M-specialisten	40
6.2.3.1	O&M-specialistens viden og erfaring	40
6.2.3.2	O&M-specialisten og læringsprocesser	42
6.2.3.3	O&M-specialistens motivation	47
6.2.3.4	O&M-specialistens behov for mere viden	49
6.3	Sammenfatning	49
7	Diskussion	50
7.1	Diskussion af metode	50
7.2	Diskussion af resultater	52
7.2.1	Ekkolokalisering, livsverden og læring.....	52
7.2.2	Rollemodeller og ekkolokalisering.....	54
7.2.3	Mulighed for kollegial sparring.....	55
7.2.4	Anbefalinger fremadrettet i forhold til ekkolokalisering	55
8	Konklusion	57
	Referencer/litteraturliste	58
	Oversigt over tabeller	63
	Appendiks	64
	Bilag 1	65
	Bilag 2	67
	Bilag 3	70

Forord

Dette er slutresultatet på fire års deltidsstudie, som i høj grad har præget og udviklet mig både fagligt og personligt. Der har ikke været mange tidspunkter det seneste års tid, hvor tankerne ikke i større eller mindre grad har kredset om denne opgave. Det mål, som i begyndelsen virkede fjernt og uoverskueligt langt ude i fremtiden, er nu inde for rækkevidde. Tiden vil vise, om det også er begyndelsen til noget nyt.

Først og fremmest tak til alle informanterne, som hver især har bidraget med vigtig og værdifuld viden, uden jeres bidrag havde dette studie ikke været mulig. Tak for jeres deltagelse, for at dele jeres viden og erfaring og ikke mindst tak, fordi I tog jer tid til at diskutere dette vigtige emne.

Tak til min vejleder, docent Inger Berndtsson, som helt fra begyndelsen har været en stor inspiration med sin forskning og viden inden for synsområdet. Tak for opmuntring undervejs og konstruktiv feedback samt for at bringe nye perspektiver og nye måder at anskue emnet på.

Tak til min kollega Lea Johanne Sarfelt for at bidrage som medmoderator og værdifuld sparringspartner gennem hele processen, samt Line Kristin Gundersen Hovland for at dele sine erfaringer med at anvende fokusgruppeinterview som metode. Tak til min medstudent Dorte Larsen for hyggeligt samvær og faglig sparring gennem alle fire år.

Tak til min arbejdsplads, Instituttet for Blinde og Svagsynede for at have givet mig muligheden for at tage denne videreuddannelse.

Sidst men absolut ikke mindst en stor tak til min familie, særligt min mor, min mand og vores tre skønne børn, som gennem hele studiet har støttet og opmuntret mig, og i det hele taget gjort det muligt, at jeg har kunnet trække mig tilbage og fordybe mig i studierne. I er til stadighed min største inspiration og glæde.

København, foråret 2021

Gitte Thranum Haldbæk

1 Indledning

At man, når det i sandhed skal lykkes én at føre et menneske hen til et bestemt sted, først og fremmest må passe på at finde ham der, hvor han er, og begynde der (...) For i sandhed at kunne hjælpe en anden, må jeg forstå mere end han - men dog først og fremmest forstå, det han forstår (...) Men al sand hjælpen begynder med en ydmygelse; Hjælperen må først ydmyge sig under den, han vil hjælpe, og herved forstå, at det at hjælpe er ikke det at herske, men det er at tjene, at det at hjælpe ikke er at være den herskesygeste men den tålmodigste, at det at hjælpe er villighed til indtil videre at finde sig i at have uret, og i ikke at forstå hvad den anden forstår (Kierkegaard, 1851/2019)

Overstående citat er et uddrag af teksten om *Kunsten at hjælpe andre*, skrevet af den kendte danske filosof og teolog, Søren Aabye Kierkegaard. Kierkegaards ord beskriver, hvordan vi må agere og forholde os, når vi ønsker at hjælpe et andet menneske. Som O&M-specialist¹ ligger det implicit i vores rolle at tilbyde vores hjælp og støtte til mennesker med synsnedsættelse eller blindhed², gennem at lære dem teknikker og metoder i forhold til at kunne færdes, også kaldet O&M³. Udgangspunktet for læring er der, hvor mennesket med synsnedsættelse befinder sig, og som Kierkegaard (1851/2019) beskriver det, gennem forståelse og tålmodighed søge at forstå, hvad mennesker med synsnedsættelse forstår og herved hjælpe vedkommende videre.

1.1 Definition af ekkolokalisering

Omdrejningspunktet for dette studie er ekkolokalisering, hvilket skal forstås som evnen til at opfatte ekko via lydets refleksion på overflader (Ekkel, van Lier & Steenbergen, 2017, s. 809). For mennesker med nedsat syn eller blindhed har det en betydning, at vedkommende lærer sig at udnytte de øvrige

¹ O&M-specialister er i Danmark en betegnelse for de professionelle, som har gennemført diplommodulet: Modul 4: O&M - Orientering og Mobility (10 ECTS). For at kunne gennemføre en diplomuddannelse er det en forudsætning, at den studerende har gennemført en professionsbacheloruddannelse (ofte til enten lærer, pædagog, ergoterapeut, optiker eller tilsvarende) samt har to års relevant erhvervs erfaring. Udover O&M-modulet er det anbefalet, at den studerende forinden har gennemført de to grundlæggende moduler: Modul 1: Synsnedsættelse eller blindhed – udredning og Modul 2: Synsnedsættelse eller blindhed - læring, rehabilitering og udvikling. O&M-specialist er ikke en beskyttet titel, men der er i Danmark en aftale mellem lederne af de synsfaglige institutioner om, at kun uddannede O&M-specialister varetager undervisning i O&M.

² Fremadrettet i opgaven anvendes 'mennesker med synsnedsættelse' som en samlet betegnelse for 'mennesker med nedsat syn eller blindhed'.

³ O&M betyder orientering og mobility, det er et samlet begreb for en række teknikker og metoder i forhold til at kunne færdes for mennesker med nedsat syn eller blindhed (Wiener, Welch & Blasch, 2010, s. XV)

sanser som kompensation for det nedsatte eller manglende syn. Det kan for eksempel være følesansen til at læse punktskrift eller høresansen til at lytte efter, hvornår det er sikkert at krydse en vej. Ekkolokalisering er en metode, hvor mennesker med synsnedsettelse lærer at bruge lyden fra omgivelserne og lydets refleksion på overflader til at samle information om sine omgivelser, som kan bruges til at orientere sig efter på samme måde som for eksempel flagermus og hvaler gør (Thaler, L., De Vos, H. P. J. C., Kish, D., Antoniou, M., Baker, C. J. & Hornikx, M. C. J., 2019) . Ekkolokalisering kan i kombination med andre aspekter af hørelse hjælpe mennesker med synsnedsettelse til for eksempel at lokalisere døråbninger, gå udenom store objekter, følge en væg eller kunne bestemme størrelse, afstand og materiale, som et objekt består af (Fazzi & Barlow, 2017; Schenkman & Nilsson, 2011). Desuden viser studier, at nogle mennesker født med blindhed, selv spontant begynder at anvende forskellige former for ekkolokalisering også uden, at de nødvendigvis selv er bevidste om, at det er det, de gør (Lawson & Wiener, 2010; Brazier, 2008).

1.2 Baggrund

Gennem en årrække har vi på O&M-uddannelsen i Danmark forsøgt at sætte mere fokus på ekkolokalisering gennem faglige oplæg, workshops og kurser. Men som ansvarlig for O&M-uddannelsen er det mit indtryk, at ekkolokalisering for mange O&M-specialister er et overset område af O&M-undervisningen til mennesker med synsnedsettelse. Berndtsson og Suneson (2012) beskriver, at der i Sverige er få O&M-specialister, som kender til ekkolokalisering og anvender det i O&M-undervisningen. Selvom artiklen er nogle år gammel, så oplever jeg i Danmark, at de fleste O&M-instruktører kender til ekkolokalisering, men at det kun er et fåtal som anvender ekkolokalisering som en del af O&M-undervisningen. Interessen for emnet blev yderligere vakt, da jeg fra 2017-19 deltog i et Erasmus+ projekt som underviser. Formålet med Erasmus-projektet var at introducere O&M-specialister fra Polen og Litauen til ekkolokalisering for, at de efterfølgende kunne udbrede og igangsætte undervisning til mennesker med synsnedsettelse i deres respektive lande. I forbindelse med projektet søgte jeg mere viden og forskning om, hvordan jeg som professionel bedst kan introducere og undervise i ekkolokalisering, men fandt kun ganske få artikler, som tog udgangspunkt i O&M-specialisternes perspektiv.

Baguhn og Anderson (2018) har fokus på sikkerheden og herunder vigtigheden af at anvende ekkolokalisering i kombination med den lange hvide stok eller et andet primært mobilityredskab, fordi selv erfarne brugere kan have svært ved at identificere niveauforskelle som for eksempel en kantsten.

Vores hverdag er fuld af aktiviteter, og ofte foregår disse aktiviteter forskellige steder både i vores hjem men også udenfor. At kunne udføre aktiviteterne indebærer, at vi må kunne bevæge os og forflytte os (Storliløkken, Martinsen, Tellevik & Elmerskov, 2012). Ifølge Szönyi og Söderqvist Dunkers (2018) har det, at det at opleve og føle sig delagtig, inkluderet og ligeværdig en væsentlig betydning ikke kun for menneskers læring og udvikling men for vores fundamentale følelse af selvværd. At være delagtig foregår ofte i en social kontekst, det er noget vi gør i fællesskab med andre. Inklusion og ligeværdighed handler om, at give alle mulighed for at lære og udvikles ud fra individets egne forudsætninger og i de sammenhænge, man er en del af (Bohr, 2016). Forskellige typer af aktiviteter stiller forskellige krav både til individet og omgivelserne. I forhold til at kunne være delagtig er tilgængelighed et helt centralt begreb, det betyder, at man kan komme derhen, hvor aktiviteter og fællesskaber er enten med hjælp fra andre eller selvstændigt. Derfor er der indenfor O&M udviklet en række metoder og teknikker til at lære mennesker med synsnedsettelse at kunne færdes så sikkert og selvstændigt som muligt. Som tidligere nævnt er en af disse metoder er ekkolokalisering.

At være delagtig, inkluderet, ligeværdig og med samme muligheder som alle andre, er ligeledes centrale begreber, som går igen i FN's Handicapkonvention (Det Centrale Handicapråd, 2010). Danmark ratificerede Handicapkonventionen tilbage i 2009, og afgav dermed et løfte om at sikre alle mennesker samme muligheder og lige rettigheder. I 2015 blev konventionen fulgt op af 17 verdensmål og 169 delmål, som en fælles retning mod en mere bæredygtig udvikling frem mod 2030 for både mennesker og vores planet (Mellempøkeligt Samvirke/VerdensKlasse, u.a.). De 17 verdensmål spænder vidt fra 'kvalitetsuddannelse' til 'sundhed og trivsel' og 'mindre ulighed', men fælles for målene er, at de forpligter FN's 193 medlemslande til at samarbejde om at bl.a. mindske ulighed, sikre alle mulighed for uddannelse samt bedre sundhed. Helt centralt i verdensmålene står grundprincippet 'Leave no one behind' – ingen skal efterlades. Det betyder, at vi først er i mål med verdensmålene, når alle er med. Hvilket vil sige, at vi som samfund har forpligtet os til, at mennesker med funktionsnedsettelse og herunder synsnedsettelse opnår samme muligheder for deltagelse, uddannelse og arbejde som alle andre.

Danmark halter bagefter i forhold til at leve op til handicapkonventionens mål om lige muligheder og samme rettigheder for alle, hvilket bliver understreget i en dansk undersøgelse af mennesker med synsnedsettelses levevilkår i alderen 16-64 år (Amilon, Bojsen, Østergaard & Rasmussen, 2017). Undersøgelsen beskriver informanternes oplevelse af mulighed for deltagelse ved bl.a. at spørge ind til tilgængeligheden. Konklusionen på undersøgelsen er, at mennesker med

synsnedsættelse fortsat oplever betydelige barrierer i forhold til bl.a. deltagelse sammenlignet med mennesker med andre større fysiske funktionsnedsættelser. Undersøgelsen peger også på, at mennesker med synsnedsættelse oftere vælger deres aktiviteter alene ud fra tilgængeligheden. Den fysiske adgang fremhæves i undersøgelsen som havende en væsentlig betydning i forhold til at kunne benytte kulturtilbud som for eksempel biograf, teater eller koncertsted men også andre tilbud i lokalområdet som cafeer, barer og restauranter. Hver femte af de adspurgte mennesker med synsnedsættelse giver udtryk for, at de er nervøse for at komme til skade eller for at fare vild i forbindelse med at færdes, og 36 % har oplevet helt at opgive at finde et sted hen, fordi de ikke kunne finde vej. Også i forhold til uddannelse og beskæftigelse peger undersøgelsen på, at mennesker med synsnedsættelse fortsat møder betydelige barrierer samt, at de klarer sig væsentligt dårligere end tilsvarende aldersgruppe uden funktionsnedsættelse (Amilion et. al., 2017). Undersøgelsen sammenligner desuden resultaterne med en tilsvarende undersøgelse foretaget i samme målgruppe tilbage i 2009 og kan konstatere, at udviklingen er gået den forkerte vej i forhold til at få flere mennesker med synsnedsættelse til at gennemføre en uddannelse og komme i beskæftigelse. Det på trods af, at det danske samfund igennem en årrække har haft fokus på kompenserende ordninger som for eksempel handicaptillæg til SU⁴ og specialpædagogisk støtte⁵. Adspurgt i hvor høj grad mennesker med synsnedsættelse oplever indflydelse på eget liv, svarer kun lidt over halvdelen af mennesker med synsnedsættelse uden andet større fysisk handicap, at de oplever en høj grad af indflydelse på eget liv.

I 2021 blev der gennemført en lignende undersøgelse af, hvordan det at leve med en synsnedsættelse påvirker levevilkårene for mennesker i aldersgruppen over 65 år (Amilon, Røgeskov, Poulsen, Siren & Brünner, 2021). Resultaterne fra denne undersøgelse viser, at de ældre med synsnedsættelse i højere grad end ældre i almindelighed oplever udfordringer i forhold til at udføre dagligdagsaktiviteter, at de oftere føler sig ensomme men også, at de oplever en ringere trivsel end ældre i almindelighed.

Ved at have tilsluttet sig FN's Handicapkonvention har Danmark forpligtet sig til fortsat at arbejde for, at mennesker med funktionsnedsættelse bliver inkluderet, opnår samme muligheder og lige rettigheder som alle andre. Alligevel viser ovenstående undersøgelser at udviklingen er gået den forkerte vej i forhold til bl.a. at sikre mennesker med synsnedsættelse samme muligheder for

⁴ SU står for Statens Uddannelsesstøtte, det er en økonomisk uddannelsesstøtte til studerende på ungdoms- og videregående uddannelser.

⁵ Specialpædagogisk støtte ydes som støtte til elever og studerende, så de kan uddanne sig på lige fod med andre, selv om de har en funktionsnedsættelse.

deltagelse, arbejde og uddannelse. Set i det lys virker det relevant at kigge på, hvordan vi som O&M-specialister kan medvirke til at mindske disse barrierer. Dette studie tager fat på at undersøge, hvordan ekkolokalisering anvendes med udgangspunkt i O&M-specialisternes viden og erfaring samt hvilke muligheder og barrierer, som de ser for at anvende ekkolokalisering i O&M-undervisningen til mennesker med synsnedsættelse. Baguhn et. al. (2018) indikerer at anvendelse af ekkolokalisering kan give brugeren mere robuste færdigheder i forhold til at færdes, og forhåbentligt kan det også medvirke til at mennesker med synsnedsættelse kan opnå større mulighed for inklusion og deltagelse. Metodologien for dette studie er et fænomenologisk livsverdensperspektiv, som søger at beskrive verden ud fra menneskers subjektive oplevelser og erfaringer med verden. Fokusgrupper anvendes i dette studie til at indsamle O&M-specialisternes viden og erfaringer med ekkolokalisering med henblik på at udvikle en dybere indsigt i, hvordan ekkolokalisering anvendes.

2 Formål og problemstilling

Formålet med dette studie er at undersøge, hvilke erfaringer O&M-specialister har med at anvende ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen til mennesker med synsnedsættelse med afsæt i de professionelles livsverden, den levede krop samt rum og tid.

Til at uddybe besvarelsen af ovenstående problemstilling har jeg opstillet følgende forskningsspørgsmål:

- Hvilken viden har O&M-specialister om ekkolokalisering?
- Hvordan anvender O&M-specialister ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen?
- Hvilke barrierer eller muligheder ser O&M-specialister for at anvende ekkolokalisering i O&M-undervisningen?

Gennem en dybere forståelse af O&M-specialisternes viden og erfaring med at anvende ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen, er det hensigten at studiet kan bidrage med at give en dybere forståelse af, hvordan ekkolokalisering kan anvendes og på hvilken måde, det kan blive en mere integreret del af O&M-undervisningen till inspiration for andre O&M-specialister også dem, som endnu ikke anvender ekkolokalisering. Det er intentionen, at ekkolokalisering, på samme måde som andre metoder indenfor O&M, gerne skulle blive en metode, som man som professionel vælger til, når den er relevant for brugeren.

3 Tidligere Forskning

Litteratursøgning er først blevet foretaget i forbindelse med udarbejdelsen af forskningsprotokollen med henblik på at afdække relevansen af emnet i forhold til tidligere forskning. Sidenhen er litteratursøgningen blevet gentaget og udvidet for at få relevant og opdateret viden om emnet. Der er søgt i følgende tre databaser: MEDLINE, Embase og ERIC. PICO-modellen er blevet anvendt til at skabe overblik over søgeord indenfor kategorierne: 'Population', 'Intervention', 'Comparison' og 'Outcome'. Følgende søgeord er blevet brugt: visual impairment, visually impaired, partially sighted, Blind* (herunder blindness), low vision, orientation and mobility, human echolocation, bio sonar, echoidentification, human sonar, flash sonar, spatial localization og sound localization. Der er blevet anvendt logiske operatører (AND og OR) til først at udvide og derefter indsnævre litteratursøgningen. Indledningsvist er søgt med 'OR' mellem søgeordene, herefter er der sat 'AND' imellem de to søgninger. Der er desuden brugt trunkering (*) efter et søgeord til at søge på alle variationerne af ordet. I ERIC kom der to hits ud fra ovenstående søgekriterier, mens der kom henholdsvis 86 hits på Embase og 170 på MEDLINE. Desuden blev der søgt efter relevante artikler via citeringsdatabasen Scopus samt ved at gennemgå referencerne i de artikler, jeg fandt relevante for dette studie. Til sidst blev ca. 62 artikler skimmet igennem og relevansen blev vurderet i forhold til problemstillingen for dette studie. Det resulterede i 9 relevante artikler, som vil blive præsenteret kort nedenfor.

Adskillige af de artikler, hvor jeg læste abstract igennem, havde et mere teknisk perspektiv på ekkolokalisering. For at give et par eksempler på nogle artikler med et mere teknisk perspektiv, har jeg medtaget et par eksempler. Tirado, Lundén og Nilsson (2019) har udviklet et system til at teste menneskers evne til at opfange ekko og testet på hvilken afstand, det er muligt at skelne ekkoer. Et andet eksempel er Milne, Anello, Goodale og Thaler (2014), som har undersøgt om størrelsen af et objekt forbliver konstant, hvis den præsenteres på forskellige afstande. Det sidste eksempel er Thaler et. al (2019) som har undersøgt erfarne brugere af ekkolokaliseringens evne til at opfange ændringer i afstanden til et objekt. Undersøgelserne er relevante i et større perspektiv men i dette studie, som har fokus på O&M-specialisternes erfaring med at anvende ekkolokalisering i O&M-undervisningen, har disse undersøgelser ikke en direkte relevans, og er derfor ikke medtaget yderligere.

Litteratursøgningen gav kun ganske få artikler, som omhandler O&M-specialisters viden og erfaring med at anvende ekkolokalisering i O&M-undervisningen til mennesker med synsnedsættelse. En af dem er en artikel af Berndtsson et. al. (2012), hvor de beskriver deres erfaringer med afholdelse af to workshops, hvor studerende skulle lære forskellige metoder og strategier i forhold til senere selv at undervise brugere i ekkolokalisering. En efterfølgende evaluering

af workshops viste, at deltagerne havde udviklet deres egne ekkolokaliseringsevner markant igennem de praktiske øvelser, så flere af dem nu var i stand til for eksempel at lokalisere en væg, afstand til væg og døråbninger. Desuden havde deltagerne opnået færdigheder, som de kunne bruge efterfølgende i forhold til at inddrage ekkolokalisering i O&M-undervisningen til mennesker med synsnedsættelse. Berndtsson et. al. (2012) påpeger ligeledes i artiklen, at de oplever, at et fåtal af O&M-specialister er bekendt med og anvender ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen. Ligesom de også beskriver, at forudsætningen for at mennesker med synsnedsættelse lære sig at bruge ekkolokalisering på et højere niveau kræver, at der er specialister til at lære dem det. Artiklen fremhæver desuden, at det er vigtigt for O&M-specialisterne at forstå måden, som mennesker med synsnedsættelse bruger ekkolokalisering.

Baguhn og Anderson (2018) introducerer synonymet 'echoidentification' som en fælles betegnelse for både human echolocation, blind echolocation, human sonar, og bio sonar. Baguhn et. al. (2018) beskriver ligeledes, hvordan ekkolokalisering kan give mennesker med nedsat syn eller blindhed mere robuste færdigheder i forhold til at kunne orientere sig og færdes. Ligesom forfatterne også har erfaring med at lære studerende, som er i gang med at uddanne sig til O&M-specialist, at anvende ekkolokalisering. Baguhn et. al. (2018) beskriver videre, hvordan ekkolokalisering kan bruges både i forhold til at bestemme et objekts størrelse, form, materiale og afstanden mellem personen og objektet. Endeligt beskriver de hvilke parametre, som er væsentlige for O&M-specialisten at kende i forhold til at kunne undervise i ekkolokalisering på et mere avanceret niveau. Hvilket handler om, at O&M-specialisten opnår en god forståelse af, hvad der er muligt at identificere ved hjælp af ekkolokalisering. De fem parametre er: placering (kombination af afstand og retning), konturen af objektet, størrelsen, materialet (blødt, hårdt m.m.) og om overfladen er massiv eller porøs. Baguhn et. al. (2018) udtrykker også væsentligheden af at starte med at tage udgangspunkt i de naturlige omgivelser og så bygge videre på de erfaringer, som brugeren allerede anvender i forvejen. Ligesom betydningen af at inddrage de pårørende i dette tilfælde i forhold til børn beskrives. De beskriver også, at det er lettest at identificere noget, som er lige foran en, derfor opfordrer Baguhn et. al. (2018) at man drejer hovedet fra side til side, ligesom det er lettest at identificere markante kontraster ved for eksempel ved at holde en bakke op til højre og sammenligne med venstre side, hvor der ikke er en bakke. I det hele taget er forfatterne overrasket over, hvor relativt nemt man kan lære sig at ekkolokalisere. En anden vigtig pointe, som Baguhn et. al. (2018) løfter frem vedrørende sikkerhed, er at ekkolokalisering bør foregå i kombination med anvendelse af lang hvid stok, da det kan være svært alene ved ekkolokalisering at identificere niveauforskelle som kantstene og trapper.

En anden artikel som udførligt beskriver indholdet af et holistisk undervisningsforløb i ekkolokalisering er Holmes (2011). Ifølge Holmes (2011) vil brugerne efter at have lært sig at anvende ekkolokalisering, opnå en større forståelse af deres omgivelser samtidig med, at det vil forstærke deres oplevelse af selvstændighed. Undervisningsforløbet består af syv moduler, som hver især indeholder en kort introduktion og en anbefaling af egnede omgivelser til øvelserne, samt hvilke materialer som øvelsen forudsætter. Omgivelserne bliver gradvist mere komplekse i takt med, at modulerne gennemføres. Det første modul omhandler, at O&M-specialisten må afdække brugerens erfaringer og færdigheder med at ekkolokalisere, inden der startes med grundlæggende øvelser i forskellige miljøer. I de efterfølgende moduler øges kompleksiteten gradvist, og de enkelte moduler kan gentages efter behov, indtil til brugeren har opnået færdigheden. Det sidste og mest avancerede modul omhandler det at anvende ekkolokalisering i relation til brugerens vante ruter.

Brazier (2008) fremhæver nogle fordele ved at mennesker med synsnedsættelse lærer sig at anvende ekkolokalisering. En af de åbenlyse fordele, som Brazier (2008) fremhæver er, at det er en metode, som når den først er indlært, så er den altid lige ved hånden. Det er en lavpraktisk metode, som for eksempel ikke kræver strøm, og som kan tilpasses omgivelserne, ved for eksempel at anvende et stille diskret tungeklik i rolige omgivelser og et højere og mere kraftigt klik kan anvendes udendørs, hvor afstanden til et objekt ofte er større. Brazier (2008) beskriver desuden forskellige måder til at anvende ekkolokalisering på, for eksempel ved at producere en lyd med tungen (tungeklik), klappe med hænderne, trampe med fødderne eller knipse med fingrene. Endeligt identificerer Brazier (2008) også nogle barrierer i forhold til at anvende ekkolokalisering bl.a. hvis vedkommende er vant til at blive ledsaget i stedet for at færdes selvstændigt, så kan det blive sværere at opnå færdigheder i ekkolokalisering. Brazier (2008) italesætter også, at forskellige vejrforhold kan have indflydelse på evnen til at anvende ekkolokalisering. For eksempel kan koldt vejr forstærke lydene og kraftig vind kan virke distraherende.

Teng og Whitney (2011) har lavet en sammenligning i evnen til at bruge ekkolokalisering til at fastslå størrelse og position af et objekt mellem en ekspert med blindhed og otte seende nybegyndere inden for ekkolokalisering. Studiet viste, at nybegynderne hurtigt kunne lære at skelne størrelsen af et objekt, og at nogle af nybegynderne tilmed kunne opnå en præcision, der kom meget tæt på ekspertens. Hvilket i artiklen indikere kan være en grund til fremadrettet at overveje at inkludere ekkolokalisering også til mennesker, som for nyligt er blevet blinde.

Thaler og Goodale (2016) har forsøgt at skabe et overblik over den forskning, som der er blevet publiceret om ekkolokalisering i forhold til mennesker med synsnedsættelse. Thaler et. al.

(2016) beskriver, at ekkolokalisering potentielt er medvirkende til en højere grad af selvstændighed i hverdagslivet samt, at ekkolokalisering er en effektiv strategi i forhold til at kunne færdes for mennesker med blindhed.

Schenkman og Nilsson (2010) har gennemført et kvantitativt studie, hvor de har sammenlignet seende og mennesker med blindheds evne til at identificere et objekt på forskellige afstande og i forskellige opstillede miljøer. Lydene blev afspillet ved hjælp af en højtaler. Resultaterne viser, at mennesker med blindhed generelt klarede sig bedre men, at de seende klarede sig næsten lige så godt på afstande under to meter. Schenkman et. al. (2010) beskriver også, at de har fundet, at en ensartet god hørelse på begge ører kan have en betydning for ekkolokalisering. Dog bygger denne antagelse på forholdsvis få respondenter, hvorfor de skriver, at det bør undersøges i et større perspektiv for at kunne konkludere det endeligt.

Der findes ligeledes flere udgivelser internationalt som giver konkrete anvisninger til øvelser i forhold til at lære at anvende ekkolokalisering. På den danske O&M-uddannelse tager vi udgangspunkt i et kompendium (Dyckjær & Haldbæk, 2020), som er inspireret af internationale frontløbere og videreudviklet samt oversat til engelsk i forbindelse med det tidligere nævnte Erasmus+ projekt med Polen og Litauen.

3.1 Sammenfatning

En betydelig del af den eksisterende forskning på området fokuserer hovedsageligt på en mere teknisk forståelse af, hvordan mennesker med synsnedsettelse anvender lyd til at navigere efter. Som det fremgår af min litteratursøgning, er der kun fundet ganske få studier, som tager udgangspunkt i den professionelle specialpædagogiske vinkel og O&M-specialisters erfaring med ekkolokalisering herunder, hvordan de anvender den erfaring, når de skal introducere og tilrettelægge undervisning i ekkolokalisering for mennesker med synsnedsettelse.

Flere af de udvalgte studier har undersøgt seendes evne til at lære ekkolokalisering og fundet at, det er muligt at lære inden for en relativ kort periode, men også at mennesker med synsnedsettelse ofte præsterer bedre end seende særligt, når kompleksiteten af øvelserne øges. Desuden er der flere artikler, som indeholder konkrete forslag til, hvordan et undervisningsforløb kan bygges op.

Formålet med dette studie er at undersøge, hvilken viden og erfaringer O&M-specialister har med ekkolokalisering, hvordan de anvender det, samt hvilke barrierer og muligheder de ser for at anvende ekkolokalisering. På den baggrund er det hensigten at bygge videre på den eksisterende

forskning og om muligt tilføje nye perspektiver til det at anvende ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen.

4 Teori

I det følgende afsnit præsenteres studiets teoretiske afsæt. Til at belyse O&M-specialisternes viden og erfaring med at anvende ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen, har jeg valgt at tage udgangspunkt i et livsverdensperspektiv, sådan som den præsenteres af Merleau-Ponty (1945/2016) og Schutz (2005). Livsverdensbegrebet udspringer fra et filosofisk ontologisk perspektiv og søger at forstå et fænomen, sådan som den erfares af mennesker og ud fra den mening og værdi, som mennesker tillægger det.

4.1 Livsverden

Begrebet livsverden er en del af det fænomenologiske perspektiv og har fokus på relationen mellem og foreningen af begreberne 'liv' og 'verden'. Livsverden er intersubjektiv, det er den verden, hvori vi lever vores liv sammen med andre mennesker (Schutz, 2005). Det er her, vi handler og erfarer, og på den måde inkluderer livsverden alt det, som er muligt at gøre og erfare for det enkelte individ (Bengtsson, 2015, s. 22). Livsverden hænger uløseligt sammen med et subjekt, et subjekt som handler, erfarer og lever i den, og det er gennem individets forståelse af verden og handlen i verden, at verden opnår mening og betydning (Bengtsson, 2005). Det er gennem kroppen, at vi er til stede og i kontakt med verden (Merleau-Ponty, 1945/2016).

Bengtsson (2005) beskriver livsverden som den verden, vi befinder os i, den verden vi er fortrolige med, og som vi tager for givet. Verden er så at sige altid til stede. Livsverdenens grænser er til hver en tid mulige at forskyde, og netop denne foranderlighed er forudsætningen for, at det i det hele taget er muligt at lære noget (Bengtsson & Berndtsson, 2015). Det er gennem nye aktiviteter og erfaringer muligt for individet at udvide sin livsverden. Berndtsson skriver videre: "*Människors liv är allt annat än statiska*" (Berndtsson, 2001, s. 429).

Livsverden er ikke det samme som hverdagslivet, men hverdagslivet er en del af livsverdenen, og det er den mest dominerende del af vores livsverden (Schütz, 2005, s. 12). Livsverden udgør hele vores væren i verden. Vores livsverden er tvetydig (Merleau-Ponty, 1945/2016, s. 31-32), idet den på en og samme tid er en objektiv delt verden med andre, samtidig med at den er subjektiv på den måde, at verden gives nye facetter og ny mening gennem vores individuelle erfaringer og oplevelser, herunder de kropslige og sansemæssige. Individets oplevelse af livsverden indeholder mange forskellige facetter afhængigt af både individets erfaringer og position i verden. Verden bliver aldrig kun objektiv eller subjektiv men en blanding af de to.

Livsverden er en social verden, det er i verden, vi lever sammen med andre mennesker og objekter, og her vores livsverdener og relationer flettes sammen og påvirker hinanden (Berndtsson, 2001; Bengtsson 2005). Man kan sige, at livsverden er før-refleksiv, idet den eksisterer før vores bevidsthed og refleksioner om den. Ifølge Schutz (2005) må vi både beherske den og forandre den for at kunne opnå vores mål. Vi er ikke blot i verden, men vi influerer også på verden.

I dette studie sættes livsverden i relation til deltagerne i fokusgruppinterviewene, hvor deres individuelle livsverden lægges til grund for at få en forståelse og en tilnærmelse af deres levede erfaringer med at anvende ekkolokalisering som en metode indenfor O&M. Ved at studere menneskers livsverden vil både deltagernes og min livsverden flettes momentvis sammen ligesom deltagerne og brugernes livsverden er i kontakt med hinanden i undervisningssituationen. Når livsverdener mødes, finder en gensidig påvirkning af hinandens livsverdener sted.

4.2 Den levede krop

Merleau-Ponty (1945/2016) anvender begrebet 'den levede krop' til at beskrive den nære og dualistiske relation mellem krop og verden. Merleau-Ponty skelner ikke mellem krop og sjæl, en integration af de to begreber til en helhed, som han kalder 'den levede krop'. Den levede krop som ikke bare findes, men som bebor verden, og på den måde udgør vores fysiske forankring til omverdenen i både vores fortid, nutid og fremtid. Kroppen bebor både tid og rum (Merleau-Ponty, 1945/2016, s. 9). Det er med kroppen, vi er situerede i verden. Kroppen er altid med os, og det er kun ud fra vores egen krop, at vi kan betragte og opleve verden (Merleau-Ponty, 1945/2016, s. 19 og 36). Vi er vores handlinger, og kroppen er aktøren. Det er gennem kroppen, at vi kan få nye erfaringer og oplevelser med verden. Det er ikke muligt at forlade kroppen for at iagttage vores ageren og handling på afstand, for vi er vores handlinger (Merleau-Ponty, 1945/2016, s. 43). Kroppen er ikke noget, man har, den er noget man er. Det er med kroppen, man kan nærme sig eller fjerne sig fra et objekt. Merleau-Ponty (1945/2016) beskriver "*Det er gennem min krop, jeg forstår andre, ligesom det er gennem min krop, jeg perciperer ting*" (Merleau-Ponty, 1945/2016, s. 153). Enhver forandring af kroppen vil medføre en forandring til verden, rum og tid (Berndtsson, 2001). Individets eksistens er kropslig, forstået på den måde, at kroppen influerer på verden og omvendt. På den måde bliver verden ikke kun objektiv eller absolut men relativ ud fra individets forskellige kropslige oplevelser og erfaringer (Berndtsson, Lilja og Rinne, 2019). Kroppen bliver vores tilgang til verden, samtidig med den er flettet ind i verden og de mennesker omkring os.

4.3 Tid og rum

Individet eksisterer i tid og rum. Begreberne tid og rum er ligeledes centrale begreber inden for livsverdensperspektivet. Tid og rum udgår fra den levede krop og beskriver, hvordan individet oplever og bebor tid og rum, hvilket Merleau-Ponty (1945/2016) kalder for 'levet tid' og 'levet rum'. Den levede tid består af både fortid, nutid og fremtid, og begreberne udgår fra den levede krop som en subjektiv dimension. Individet er situeret i verden. Vores krop, tid og rum er tæt forbundne og kædet sammen via den verden, vi lever i. Det beskriver Merleau-Ponty på følgende måde: *"Der ville ikke tværtimod være noget rum for mig, hvis jeg ikke havde en krop"* (Merleau-Ponty, 1945/2016, s. 46). Rum kan både være indendørs og udendørs, og rum er skabt af nogen til nogen. Det levede rum relateres også til de mennesker, som er i rummet, hvilket opleves forskelligt afhængigt af hvem, som er til stede i rummet.

Merleau-Ponty (1945/2016) benytter begrebet horisont til at beskrive forskellige horisonter, som relaterer sig til den levede krop. Berndtsson (2001) går videre og introducerer begreberne mulighedshorisonten og handlingshorisonten. Mulighedshorisonten kan åbnes eller udvides ved at individet begynder at søge og se nye muligheder. Handlingshorisonten relaterer sig til en horisont, som er mulig at udvide gennem nye aktiviteter og handlinger.

Den levede tid må ikke forveksles med klokkeslæt, og tiden er ikke noget statisk, men forandrer sig hele tiden ud fra menneskets væren i verden. Tiden står aldrig stille, og den er ikke mulig at stoppe. Inden for en fænomenologisk livsverdensforståelse er individets oplevelse af tid med udgangspunkt i de levede erfaringer helt central.

I dette studie kobles begreberne tid og rum til O&M-specialisternes viden og erfaring med ekkolokalisering. Ekkolokalisering er, som tidligere nævnt, en metode til at samle information om sine omgivelser, ved at udnytte forskelle i den reflekterede lyd afhængig af bl.a. om det er et stort/lille rum, om det er indendørs/udendørs og i det hele taget information om rummets indretning og materialer. Tidsdimensionen er inddraget med henblik på også at betragte O&M-specialisternes levede erfaringer i relation til tid herunder både fortid, nutid og fremtid.

4.4 Livsverdensperspektiv og læring

Indenfor livsverdensperspektivet tager læring udgangspunkt i det levede liv og dermed i individets levede erfaringer. Læring skal ikke kun betragtes som værende begrænset til skolen, men kan foregå hele livet, i alle situationer og sammenhænge, hvor børn, unge eller voksne lærer sig noget, ofte uden

at de selv er bevidste herom. At betragte læring ud fra et livsverdensperspektiv indebærer at se læring som sammenhængende og pluralistisk, læring rummer både liv og verden, krop og sjæl, fysisk og psykisk, individ og fællesskab. Central i denne forståelse er individet og dennes verden samt indholdet af det, som skal læres (Bengtsson & Berndtsson, 2015). Hvilket de beskriver på følgende måde:

I livsvärldsfenomenologin är individ och värld ömsesidigt beroende av varandra. Det är därför som liv och värld är förbundna med varandra i ordet livsvärld. En livsvärld inkluderar på så sätt allt som är möjligt att erfara och göra för en individ. En sådan värld är varken objektiv eller absolut. Den är i stället relativ till olika individer. Det innebär att världens gränser är öppna och oavslutade. De är mer som en förskjutbar horisont än som en absolut gräns. Det innebär också att världen betyder olika för olika individer, inte bara som ett kognitivt meningsinnehåll, utan även som handlingsmöjligheter. Världen är med andra ord inte begränsad till sitt aktuella erfarenhetsinnehåll, utan inkluderar vad individen kan erfara och göra. Detta innebär att livsvärlden är föränderlig (Bengtsson et. al., 2015, s. 22)

Der ligger implicit en progression og en udvikling, når vi taler om begrebet læring (Bengtsson et. al., 2015), Det er ikke kun eleven, som lærer sig noget men også læreren. Dog er lærerens situation anderledes end elevens. Læreren må tilpasse læringssituationen til elevens ressourcer og behov, som hele tiden kan forandres. Det handler om at forstå eleven, dennes levede erfaringer og livsverden samt muligheder og begrænsninger i forhold til læring. Læring vil derfor være forskellig, idet den udgår fra individets subjektive verden. Og individets eksistens er hele forudsætningen for læring, og den kropslige dimension i læringen er central inden for livsverdensfænomenologien. Læring finder aldrig sted alene, uden at der er nogen, som lærer sig noget, på den måde kan læring af et indhold ses, som det der forbinder individ og verden (Bengtsson & Berndtsson, 2015, s. 137). Lærerens opgave bliver at hjælpe eleven til at erobre verden, og på den måde ses læring som et produkt af samspillet mellem eleven, læreren og begrebet 'tid og rum'.

Om læring skriver Berndtsson: *"Att studera lärande vid komplicerade livssituationer ger möjligheter till djupare insikt i lärandets möjligheter att medverka till förändring, samt förutsättningar och villkor för lärandet"* (Berndtsson, 2015, s. 131). Dermed bliver den fænomenologiske livsverdensforståelse et udgangspunkt at opnå læring ud fra menneskers hverdags livsverden, kropslighed og eksistens. Det er med udgangspunkt i livsverdenen læring begynder. Berndtsson skriver:

Vi finns i relation till en värld, till rum och tid, i ständig interaktion med andra människor och ting, till vår historia, till natur och kultur. Det är i detta perspektiv som lärandet ska förstås. Lärandet finns integrerat i det levda livet (Berndtsson, 2001, s. 446)

En stor del af læring foregår i hverdagslivet og de daglige aktiviteter, og bliver på den måde til et begreb, som Berndtsson kalder for *levet læring* (Berndtsson, 2001, s. 446). Læring indeholder både den kropslig situerede dimension, men også en social dimension fordi vi lever vores liv sammen med andre mennesker i en fælles verden. Også samspillet mellem læreren og eleven har en betydning for læring. Læreren og eleven kan have forskellige formål med undervisningen, men de kan også enes om et fælles formål for undervisningen.

Udgangspunktet for dette studie er O&M-specialisternes erfaring med at anvende ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen til mennesker med synsnedsættelse, hvor også begrebet læring kobles til deltagernes egen læring i forhold til at anvende ekkolokalisering.

5 Metode

I det følgende afsnit præsenteres studiets videnskabsteoretiske forståelsesramme samt metodiske overvejelser i forhold til indsamlingen af det empiriske materiale, som ligger til grund for besvarelsen af problemstillingen.

5.1 Videnskabsteoretisk perspektiv

Formålet med dette studie er at belyse de professionelles subjektive erfaringer, oplevelser og perspektiver på ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen, og i det perspektiv er valgt et fænomenologisk hermeneutisk livsverdensperspektiv, som det videnskabsteoretiske perspektiv. For at kunne anvende livsverdensperspektivet i empirisk forskning er der to præmisser, som gør sig gældende. For det første skal deltageres livsverden gøres til objekt for studiet og det uden, at livsverdensfænomenologien indskrænkes til at forblive en filosofi (Bengtsson, 2005, s. 29).

Filosoffen Edmund Husserl grundlagde fænomenologien. Ordet fænomen stammer fra græsk og betyder "det, som viser sig" (Bengtsson, 2005, s. 11). I et fænomenologisk perspektiv er den menneskelige bevidst altid intentionel, det vil sige, at den er rettet mod noget andet end sig selv. Det er gennem denne intentionalitet, at vi kan studere fænomener, ud fra den betydning som de mennesker, vi studerer, tillægger det (Brinkmann & Tanggaard, 2020). I det fænomenologiske perspektiv findes ikke en endegyldig sandhed, men virkeligheden er sådan, som mennesker opfatter den (Kvale et. al., 2020). I fænomenologiske studier søges at udvikle en forståelse af fænomenet på baggrund af deltageres fælles erfaringer og oplevelser med fænomenet, hvilket jeg søger at gøre gennem fokusgruppeinterview. I den kontekst er det væsentligt som forsker at forholde sig åben til deltageres subjektive oplevelser og erfaringer.

Hermeneutisk betyder at tolke og forstå (Ödman, 1979/2017). Hermeneutik vedkender, at der findes flere måder at forstå verden eller et fænomen på, og at analyse og tolkning er betinget af vores egne erfaringer og forforståelse (Ödman, 1979/2017, s. 14-15). På den måde bliver fænomenologien en åbenhed overfor at forstå et fænomen, sådan som deltagerne erfarer den, mens det hermeneutiske bliver den efterfølgende tolkning af min empiri. Ifølge Gadamer foregår denne tolkning som en forventningsfuld åbenhed, "*Att man låter en värld öppna sig*" (Ödman, 1979/2017).

I et livsverdensperspektiv er fokus på den gensidige afhængighed mellem mennesket og verden. Sker der en forandring i mennesket, forandres verden og omvendt, hvis verden forandres, vil mennesket også forandre sig. Et fænomenologisk hermeneutisk livsverdensperspektiv tager

udgangspunkt i deltagernes subjektive oplevelser og erfaringer og søger at opnå en forståelse af og dybere mening ud fra deltagernes perspektiv og livsverden. Det indebærer, at fokus rettes mod fænomenet sådan, som fænomenet erfares og opleves af deltagerne (Thagaard, 2018). Det er ikke enkelt at gøre menneskers livsverden til genstand for forskning, i det *”Människors liv är ju allt annat än enkla att avgränsa i all sin komplexitet”* (Berndtsson, 2001, s. 460). Inden for livsverdensforskning ligger en erkendelse af, at ikke kun deltagerne men også forskeren har en historie og med sin krop eksisterer i tiden. Inden for den hermeneutiske retning kaldes dette for forskerens forforståelse, i denne forståelse ligger, at det som forsker ikke er muligt at anskue virkeligheden på afstand (Berndtsson, 2001; Ödman, 1979/2017).

Livsverdensperspektivet er det videnskabsteoretiske afsæt og fokusgruppeinterview bruges som metode til indsamling af empiri. Den kvalitative forskningsmetode giver mulighed for at udvikle videnskabelig viden kendetegnet ved en mangfoldighed og forskellige nuancer med det formål at forstå og beskrive fænomener, sådan som de opleves af deltagerne (Malterud, 2012).

5.2 Studiedesign

Designet for studiet er et kvalitativt deskriptivt studiedesign, som søger at beskrive, hvordan en gruppe deltagere i fokusgruppeinterview oplever, handler og erfarer et bestemt fænomen (Thagaard, 2018). Dette gøres gennem en analyse af den viden og erfaring deltagerne delt med hinanden i fokusgruppeinterviewene. Anvendelse af fokusgruppe giver deltagerne mulighed for at præsentere sine subjektive oplevelser og erfaringer med et fænomen samtidig med, at gruppen har mulighed for at diskutere og udfordre hinandens forskellige holdninger og erfaringer i forhold til fænomenet (Lerdal & Karlsson, 2008).

Der blev afholdt to fokusgruppeinterviews med O&M-specialister fra Danmark og Island. Den første fokusgruppe med fem deltagere blev afholdt som et fysisk møde, mens det andet møde blev omlagt til at foregå online på grund af restriktioner som følge af COVID-19. Begge fokusgruppeinterviews blev undervejs optaget som lydfil og efterfølgende transskriberet.

5.2.1 Fokusgruppe som metode

Studiet har fokus på O&M-specialisters viden og erfaringer med at anvende ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen, herunder også hvilke barrierer og muligheder de ser i forhold til ekkolokalisering. Til at afdække deres viden og erfaring har jeg fundet fokusgruppeinterview anvendelig som metode til indsamling af empiri. Når empiri indsamles i en gruppekontekst, er der

potentiale for at opnå en større og mere varieret mængde data (Halkier, 2018; Ivanoff & Hultberg, 2009). Udfordringen ved denne metode kan være at få skabt et trygt og tillidsfuldt rum, hvor alle kommer til orde og føler sig tryk ved at ytre sine egne holdninger og samtidig tør udfordre hinandens holdninger og synspunkter på en nysgerrig, undersøgende og ikke-dømmende måde. I denne forståelse ligger, at alle nuancer er unikke og bidrager til en større fælles forståelse af emnet, ikke bare for forskeren men for hele gruppen. Deltagerne er eksperterne ikke forskeren (Ivanoff et. al., 2009). Ved indsamling af empiri i en gruppek kontekst får dynamikken i gruppen betydning for den indsamlede empiri, for eksempel kan det påvirke den viden eller information, som indsamles, hvis nogen i gruppen indtager en dominerende eller for styrende position (Lehoux, Poland og Daudelin, 2006; Halkier, 2018). En fokusgruppe består i udgangspunktet af 6 til 10 deltagere (Halkier 2018; Tracy 2020) og de ledes ofte af en såkaldt moderator, som har ansvar for at holde fokus på emnet og samtidig facilitere en god gruppedynamik. Ifølge Halkier (2018) må en moderator kunne disse fire ting: skabe et uformelt rum, sørge for at alle deltagerne medvirker, holde diskussionen på sporet af emnet samt udfordre deltagernes meninger og erfaringer med henblik på at få et så nuanceret billede som muligt. Ofte vil der også være en medmoderator, som kan assistere moderator og undervejs observere gruppedynamikken. Det er en kompleks opgave at gennemføre et fokusgruppeinterview idet moderator både skal styre og holde diskussionen på sporet af emnet og samtidig være opmærksom på gruppedynamikken (Lerdal et. al., 2008). Det er en balancegang mellem at holde diskussionen på sporet og ikke være for styrende i forhold til at give deltagerne plads til at tilkendegive forskellige synspunkter og refleksioner. Det er kendetegnende ved et fokusgruppeinterview, at deltagerne ikke nødvendigvis er enige eller skal finde løsninger, men i stedet er det hensigten, at den fælles diskussion kan føre til en dybere og mere nuanceret forståelse af emnet (Thagaard, 2018), hvilket yderligere var medvirkende til, at jeg fandt fokusgruppe anvendeligt i forhold til give deltagerne mulighed for at dele deres viden om ekkolokalisering, samtidig med at den fælles diskussion kunne bidrage til at give deltagerne nye perspektiver på deres egen praksis.

5.3 Udvalg og rekrutteringsprocedure

Inklusionskriterierne for studiet var uddannede O&M-specialister, som har erfaring med at undervise i ekkolokalisering enten i forhold til børn, unge, voksne eller ældre i Danmark eller Island. I Danmark findes ikke længere en officiel opgørelse over alle aktive O&M-specialister, men en nyere undersøgelse udarbejdet af Bredmose & Hansen (2020) vurderer, at der i Danmark er ca. 90 O&M-

specialister som underviser børn, unge eller voksne med nedsat syn eller blindhed i orientering og mobility. Som ansvarlig for O&M-uddannelsen har jeg kontaktinformation til en stor del af O&M-specialisterne i Danmark og Island, enten fordi de er tidligere studerende, eller fordi de underviser på uddannelsen. Dem jeg ikke havde direkte kontaktinformation til i forvejen, blev rekrutteret ved at skrive til arbejdsstedet og anmode om mailadresser til O&M-specialisterne det pågældende sted. Jeg fandt i alt 102 O&M-specialister i Danmark og Island, som jeg sendte en mail (se mailen bilag 1) med information om studiets baggrund og formål. I mailen fremgik inklusionskriterierne og jeg ønskede svar fra de deltagere, som opfyldte inklusionskriterierne og som havde tid og lyst til at deltage i et fokusgruppeinterview. I første omgang fik jeg kun ganske få positive tilbagemeldinger, så jeg valgte at sende en reminder ud på mail efter noget tid. Deltagerne svarede på mail, og dem som havde meldt positivt tilbage, modtog et informationsbrev med yderligere information om studiet samt en anmodning om samtykke (se informationsbrev bilag 2).

Der var i alt 12 personer som ønskede at deltage i studiet. Selvom jeg ikke havde bedt om tilbagemelding fra de deltagere, som ikke opfyldte inklusionskriterierne, modtog jeg flere tilkendegivelser fra O&M-specialister, som gerne ville have deltaget i et fokusgruppeinterview, men som manglede erfaring med at anvende ekkolokalisering.

Ifølge Halkier (2018) og Ivanoff et. al. (2009) er selve udvælgelsen af informanter en betydningsfuld del af at gennemføre et fokusgruppeinterview. Det handler om at sammensætte fokusgrupper, som hverken er for homogene eller heterogene, da det enten kan betyde en risiko for, at grundlaget for diskussionen er for tynd eller omvendt risiko for at diskussionen her kan blive for konfliktfyldt (Halkier, 2018).

Der var i alt 12 deltagere som meldte sig til at deltage i fokusgruppeinterviewene, derfor blev der ikke lavet et egentligt udvalg, men alle som havde meldt sig blev inkluderet i studiet. Det er væsentligt at rekruttere deltagere ud fra deres fælles viden og erfaring med emnet (Malterud, 2012; Ivanoff et. al., 2009), hvilket blev opfyldt i inklusionskriteriet. I rekrutteringen blev det forsøgt at få så bredt et udvalg som muligt, ved at tydeliggøre at alle O&M-specialister, som havde erfaring med at anvende ekkolokalisering uanset om det var i forhold til børn, unge, voksne eller ældre, kunne melde sig til at deltage.

Det var planen at sammensætte fokusgrupperne ud fra deres geografiske tilhørssted, men på en sådan måde, at deltagerne ikke udelukkende kom fra den samme arbejdsplads. Størrelsen af populationen gjorde, at det uanset sammensætningen ikke kunne undgås, at nogle af deltagerne kendte hinanden på forhånd. Ifølge Halkier (2018) kan der være både fordele og ulemper ved, at

deltagerne kender hinanden godt, det handler om at finde den rette balance mellem at kunne diskutere et fælles emne, men også en vis diversitet i forhold til at kunne belyse forskellige aspekter ved emnet. Fordelen ved at deltagerne i gruppen kender hinanden i forvejen, er at de i højere grad kan relatere til hinanden og på forhånd har opbygget et tillidsfuldt rum (Ivanoff et. al., 2009).

5.4 Gennemførelse

Et vellykket fokusgruppeinterview kræver forberedelse og planlægning forud for gennemførelse (Tracy, 2020). Udover de ovenfor nævnte kriterier for udvælgelse og sammensætning af de to fokusgrupper, var der overvejelser omkring tidspunkt og sted for selve fokusgruppeinterviewene. Ligesom der blev gjort relevante overvejelser forud i forhold til min egen rolle som moderator samt medmoderatorens rolle. Medmoderators rolle under fokusgruppeinterviewet var primært at hjælpe med at holde overblik over, om deltagerne kom omkring alle de planlagte emner inden for den afsatte tidsramme og evt. tage noter i forhold til gruppedynamikken. Der blev udarbejdet en semistruktureret interviewguide (se interviewguide bilag 3) med de emner og spørgsmål, som fokusgruppen skulle diskutere. Ligeledes blev der tilrettelagt en kort øvelse, som vil blive uddybet i næste afsnit.

Fokusgruppeinterviewene blev indledt med en beskrivelse af formålet med studiet, at det var frivilligt at deltage samt en opfordring til gensidig tavshedspligt omkring de informationer som fremkom undervejs i interviewet. Desuden blev deltagerne oplyst om, at fokusgruppeinterviewet ville blive optaget på lydfil, samt at deltagerens udsagn ville blive anonymiseret i den efterfølgende transskription af interviewet. Herefter blev selve fokusgruppeinterviewet indledt med en gensidig præsentation af deltagerne og et par åbne spørgsmål med henblik på at få skabt et trygt og tillidsfuldt rum, samt give alle deltagerne mulighed for at komme til orde. Herefter fulgte de emner og forskningsspørgsmål, som jeg gerne ville have grupperne til at diskutere og komme med deres perspektiver i forhold til. Cirka midtvejs holdt vi en kort pause. Afslutningsvist udførte deltagerne en øvelse med "post it"-sedler, hvor deltagerne fik til opgave at nedskrive stikord om de muligheder eller barrierer, som de så, i forhold til ekkolokalisering. Bagefter skulle "post it"-sedlerne kategoriseres inden for følgende tre kategorier: organisationen, den professionelle og borgeren. Øvelser i fokusgrupper kan bruges til at fremme interaktionen og få alle deltagere på banen (Halkier, 2018). Samtidig med at det gav mulighed for at diskutere på en anden måde med udgangspunkt i deltagerens stikord. Efter øvelsen samlede jeg, som moderator, op mundtligt i plenum med henblik på at få afklaret evt. uklarheder. Interviewet blev afsluttet med et åbent spørgsmål for at sikre, at alle

deltagere havde haft mulighed for at få sagt, det de gerne ville. Herefter blev lydoptagelsen slukket og deltagerne takket for deres deltagelse. Efter fokusgruppeinterviewene blev afsluttet vendte moderator og medmoderator kort, hvad de hver især havde gjort sig af observationer i forhold til gruppedynamikken undervejs.

Det første fokusgruppeinterview bestod af fem deltagere, og det foregik en eftermiddag i et stort mødelokale på min arbejdsplads. Her var der mulighed for, at vi kunne sidde i et lokale med god afstand, og dermed overholde de på daværende tidspunkt gældende nationale retningslinjer som følge af covid-19. Lokalet var på forhånd testet egnet til lydoptagelse også med den ekstra afstand imellem deltagerne. Der var afsat 1½-2 timer til interviewet inklusiv en kort pause halvvejs. I min rolle som moderator forsøgte jeg først og fremmest at indtage en aktiv lyttende rolle samtidig med, at jeg havde opmærksomhed på at lade alle komme til orde. Jeg tilstræbte at give plads til, at deltagerne kunne have en fælles diskussion og kun afbryde, hvis jeg enten havde brug for at stille uddybende eller afklarende spørgsmål, eller hvis diskussionen var på vej i en retning, som ikke var relevant i forhold til formålet med dette studie. Dette er kompleks opgave samtidig med, at jeg måtte være bevidst om min egen rolle og den asymmetri, der er forbundet med interviewsituationen.

I det andet fokusgruppeinterview deltog syv deltagere, og det blev afholdt online på grund af, at de nationale retningslinjer omkring forsamlingsforbud havde ændret sig siden mødet i den første fokusgruppe. I stedet blev deltagerne indkaldt via Microsoft Teams, som gjorde det muligt at afholde møder online med flere personer på samme tid. Grundstrukturen på interviewet var enslydende med det første interview. Det, der adskilte sig væsentligt fra det første fokusgruppeinterview var, at gruppen online havde sværere ved at opnå en fri og fælles diskussion, da deltagerne brugte den indbyggede funktion, hvor man med et symbol af en hånd kan indikere, at man gerne vil sige noget. Det betød, at jeg som moderator ufrivilligt fik en rolle som ordstyrer, og at diskussionen ikke foregik lige så flydende, fordi deltagerne ikke på samme måde med kropssprog og mimik kunne indikere, at de gerne ville sige noget. I fokusgruppeinterviewet online var der desuden en deltager, som indtog en mere passiv rolle i forhold til gruppen, og det var sværere at opdage og handle på, fordi det ikke var så tydeligt på en skærm, hvor kun et mindre udsnit af deltagerne er synlige ad gangen.

5.5 Transskription og analyse

Transskription betyder at transformere og strukturere et mundtligt interview til en nedskreven tekst, som dermed bliver egnet for en nærmere analyse. I den proces fra et interview til en tekst vil mimik

og andre emotionelle aspekter ikke blive medtaget, og transskriptionen bliver dermed kun et udsnit af de mange dimensioner, som et interview består af (Kvale et. al., 2015). Undervejs i oversættelsen af det talte sprog til skriftsprog skal der træffes en række nødvendige valg med henblik på at sikre et ensartet og brugbart udgangspunkt for analysen (Kvale et. al., 2015). De kvalitative fokusgruppintervjuer blev optaget og efterfølgende transskriberet verbatim dog uden at medtage gentagelser og fyldord som "øh" og "ik". Jeg valgte selv at foretage transskriberingen af de to fokusgruppintervjuer med henblik på både at sikre ensartethed og samtidig påbegynde meningsanalysen undervejs i transskriberingen. De transskriberede interviews er blevet anonymiseret ved, at personhenførbare navne og steder er udeladt med henblik på senere, at kunne blive gengivet i sin relative helhed uden at afsløre deltagernes identitet.

Ifølge Ivanoff et. al (2009) vil fokusgruppintervjuer ofte indeholde beskrivelser, hvor deltagerne udtrykker de samme erfaringer på forskellige måde. De bruger måske de samme ord om et fænomen, men de har forskellig betydning. De indsamlede data er derfor et udtryk for den fælles konstruerede tekst, som er mere end bare de individuelle udsagn, hvilket Ivanoff et. al. (2009) beskriver som "*Collective understanding of the world*".

Som nævnt starter selve analysen af empiri allerede i løbet af dataindsamlingen og den efterfølgende transskribering. De indsamlede data vil blive præget af den forståelse, forskeren udvikler undervejs (Thagaard, 2018). Jeg har i min analyse valgt at benytte Lindseth og Nordbergs (2004) metode til fortolkning af data, som består af tre trin: Naiv læsning, struktureret analyse og formulering af resultaterne på en fænomenologisk hermeneutisk måde. Jeg startede med den naive læsning ved at lytte og læse teksterne igennem adskillige gange for at opnå en helhedsforståelse af de indsamlede data, hvor fokus flyttedes fra vores naturlige opfattelser og tanker til en fænomenologisk tankegang, hvor min egen forforståelse er forsøgt lagt til side, så teksten kan fremtræde i sin umiddelbare form. Herefter blev teksten struktureret i forskellige meningsbærende enheder under hensyntagen til studiets forskningsspørgsmål. De forskellige meningsbærende enheder blev herefter samlet i et separat dokument, og hver meningsbærende enhed blev kondenseret med henblik på at identificere centrale temaer (se eksempel i tabel 5-5). For at lette overskueligheden fik alle temaerne sin egen farvekode, og dernæst gennemgik jeg alle temaerne igen, for at se om nogle af temaerne kunne samles under samme hovedtema. Jeg valgte også at gennemgå de meningsbærende enheder i forhold til mine forskningsspørgsmål og anvende farvekoder for på den måde at danne mig et overblik om de meningsbærende enheder også afspejlede mine forskningsspørgsmål: Hvilken viden har O&M-specialister om ekkolokalisering? Hvordan anvender O&M-specialister ekkolokalisering

som metode i O&M-undervisningen? Hvilke barrierer eller muligheder ser O&M-specialister for at anvende ekkolokalisering i O&M- undervisningen? Flere af de meningsbærende enheder afspejlede flere af mine forskningsspørgsmål, og det var tydeligt, hvordan mine forskningsspørgsmål blev belyst fra flere vinkler af deltagerne undervejs.

Som en form for validering af min analyse, vendte jeg til slut tilbage til transskriberingen og læste hele transskriptionen fra begge interviews igennem igen, for på den måde at krydstjekke at de identificerede temaer stemte overens med teksten, og at jeg ikke havde overset væsentlige temaer eller subtemaer.

I analysen og den efterfølgende bearbejdning af de meningsbærende enheder, er det relevant at være opmærksom på, at fortolkningen vil være præget af forskerens forforståelse, hvilket i nogle situationer kan være markant forskellig fra deltagernes egen oplevelse og forståelse både af emnet og selve interviewsituationen (Thagaard, 2018).

Tabel 5-5 Kondensering

Meningsbærende enhed	Centralt tema
«Jeg tror, jeg kastede mig ud i det. Og så fordi jeg så, hvordan han brugte det resten af den tid, han var her, så tænkte jeg (.) så fik jeg sådan lidt blod på tanden, vil jeg sige. Så turde jeg godt kaste mig ud i det, men jeg synes, det var lidt farligt, men jeg tænkte, at nu må vi prøve. Og så han vidste, at det var første gang og at (.)det var fint, jeg tror, jeg var meget åben om at sige, vi kan prøve det, og så må vi se sammen om det kan lykkes. Så ja (.) jeg kastede mig lige direkte ud i det»	Læringsproces Motivation Erfaring Turde være modig
«Jeg kan bare sige at, jeg tror, at jeg er opmærksom på det hver eneste gang, jeg møder børnene. Og det er for (.) den yngste er nu 2 år og den som er ældst nu, er 16 år, så jeg har ligesom, det er vældig spredt. Men jeg tror, at jeg er opmærksom på det hver eneste gang. Og det som jeg gerne vil sige en gang til det er, hvor vigtigt det er at tage den diskussion med forældrene, familien. For vi er jo kun sammen med børnene nogle gange, men de er med børnene hver dag. Og det må være via forældrene, men nu snakker jeg kun om børn. Det er jo anderledes med voksne»	Læringsproces Muligheder Pårørendes rolle Forskellige målgrupper

5.6 Reliabilitet, validitet og generaliserbarhed

Reliabilitet handler om en vurdering af, om indsamlingen er gennemført og efterfølgende behandlet på en pålidelig og troværdig måde, om en anden forsker efterfølgende vil kunne opnå de samme resultater ved brug af samme metode (Thagaard, 2018). En metode til at højne reliabiliteten af studiet er ved at skabe transparens i beskrivelsen af forskningsprocessen og i det hele taget at være tro mod valget af teori, metode og fremgangsmåde igennem hele processen (Graneheim & Lundman, 2003). Forskellige aspekter gør sig gældende i forhold til studiets reliabilitet, hvilket indebærer at beskrive, hvordan der er etableret kontakt med deltagerne samt relationen og forhåndskendskabet til deltagerne i fokusgruppeinterviewet. Mit forhåndskendskab til deltagerne var et aspekt som jeg tidligt i processen gjorde mig overvejelser omkring og også diskuterede med vejleder, hvordan jeg bedst greb an. Derfor valgte jeg før begge interviewene, og i sammenhæng med at studiets baggrund og formål blev gentaget, også at italesætte at deltagerne er bekendt med mig som ansvarlig for O&M-uddannelsen, men at dette studie ikke har noget med uddannelsen at gøre, og at det som evt. ville blive sagt eller diskuteret ville blive håndteret fortroligt, samt at deres rolle i fokusgruppeinterviewet ikke havde noget med uddannelsen eller mit arbejdssted at gøre. Jeg ønskede at lære af dem, og de var eksperterne. Efterfølgende evaluerede jeg begge fokusgruppeinterviews med både medmoderator og vejleder, og det var hverken min medmoderator eller mit eget indtryk, at min rolle og mit forhåndskendskab til deltagerne havde haft en negativ indflydelse på diskussionen, og det der blev sagt.

Det andet fokusgruppeinterview, som foregik online, kan kritiseres for at rollen som moderator blev for styrende i forhold til at lade deltagerne selv diskutere emnet og kommentere på hinandens udsagn. Når fokusgruppeinterviewet foregår online, er der ikke samme muligheder for med mimik og gestik at vise de andre deltagere, at man ønsker at sige noget eller kommentere, derfor blev min rolle som moderator i højere grad end oprindeligt tiltænkt at være ordstyrer. På den baggrund kan reliabiliteten af dette interview antages at være lavere end for det første interview, som blev afholdt ved fysisk fremmøde. Ved det fysiske møde fungerede rollen som moderator bedre, og diskussionen flød mere naturligt mellem deltagerne.

Validiteten inden for kvalitativ forskning handler grundlæggende om, at formål hænger sammen med valg af metode. Validiteten højnnes ved at beskrive det teoretiske grundlag for tolkninger og tydeliggøre den måde hvorpå tolkninger og konklusioner er fremkommet igennem analysen af de indsamlede data (Thagaard, 2018). Desuden kan validitet styrkes ved at skabe transparens i beskrivelse af metode og teori samt ved gennem hele analyseprocessen at forholde mig

kritisk ved løbende at afprøve alternative tolkninger af resultaterne. Disse alternative fortolkninger kan efterfølgende bruges i argumentationen og medvirke til at styrke de anvendte fortolkninger af resultaterne.

Generaliserbarhed henviser til om resultaterne er overførbare, er gyldige eller er repræsentative i andre kontekster end den, hvori de er fremkommet (Nadim, 2015). Særligt inden for empirisk kvalitativ forskning har det været omdiskuteret, om det overhovedet er muligt at beskrive kvalitative resultater som generaliserbare, om samme resultater vil kunne frembringes et andet sted og til en anden tid. Historisk set har generaliserbarhed været forbeholdt kvantitativ forskning, hvor det er muligt at generalisere på baggrund af statistiske udvalgs-kriterier og en sandsynlighedsberegning. Nadim (2015) problematiserer, at forskere inden for det kvalitative område sjældent beskriver, hvilke kategorier eller temaer, som er blevet anvendt til at forstå de indsamlede data, ligesom der mangler beskrivelse af, hvem eller hvad resultaterne siger noget om. Derfor må jeg som forsker være påpasselig med at drage forhastede konklusioner om hvorvidt resultaterne fra et kvalitativt studie kan generaliseres eller ej. I stedet må jeg identificere og beskrive begrænsningerne ved studiet og det anvendte udvalg samt tydeliggøre grundlaget for mine generaliseringer. Forskellige deltagere kan have forskellige oplevelser og erfaringer, men det er blevet efterstræbt at give et så virkelighedstro og nuanceret beskrivelse af deltagernes viden og erfaring med at anvende ekkolokalisering. Studiet søger at samle viden om deltagernes oplevelser og erfaringer ud fra et livsverdensperspektiv, i den kontekst giver det ifølge Berndtsson (2001, s. 134) ikke mening at tale om generalisering, i stedet kan resultaterne give en ny indsigt og forståelse og dermed give nyt perspektiv på virkeligheden.

5.7 Ethiske overvejelser

Studiet er gennemført i henhold til både norsk og dansk lovgivning vedrørende behandling af personhenførbare data. Dette er gjort på baggrund af, at projektet er udført som en del af et masterstudie forankret i Norge, samtidig med at interviewene er gennemført i Danmark med danske og islandske deltagere.

Ifølge National Videnskabsetisk Komite i Danmark skal spørgeskemaundersøgelser og interviewundersøgelser kun anmeldes, hvis de omfatter menneskeligt biologisk materiale (National Videnskabsetisk Komité, 2020). Men når det gælder indsamling af persondata, er der en række forhold at være opmærksom på. Først og fremmest stiller Databeskyttelsesloven krav til at indsamling af persondata, kun gøres ud fra en saglig begrundelse og kun så længe, det er nødvendigt for

formålet. Det er mit ansvar som forsker at sikre, at alle principper overholdes efter den gældende lovgivning. Dette gøres ved indhentning af informeret samtykke fra alle deltagere, med oplysning om at deltagelse i studiet er frivillig og til enhver tid kan trækkes tilbage uden yderligere begrundelse (National Videnskabsetisk Komite, 2017). I tillæg informeres deltagerne om, at de sikres fuldstændig anonymitet i de indsamlede data og i den efterfølgende bearbejdning af data. De indsamlede data og herunder også de indhentede personoplysninger vil blive lagret og opbevaret i sikre og lukkede it-systemer. Dette gøres ved at anvende et lukket og sikret it-system på min arbejdsplads. De indsamlede data vil kun blive opbevaret, så længe de er aktuelle for projektet, og de vil blive slettet senest efter 5 år, som forskrifterne lyder (Databeskyttelsesloven, 2018). Ifølge Datatilsynet stilles der ikke længere krav om forudgående tilladelse til at gennemføre forskningsprojekter i Danmark (Datatilsynet, u.å.).

Inden opstarten af projektet blev der søgt om godkendelse i henhold til personvernlovgivningen ved Norsk Senter for forskningsdata (NSD) (2020). Projektet fik meldeskjema nr. 823334 og blev godkendt d. 30.09.2020. Indhentning og opbevaring af datamaterialet er gjort i henhold til den norske personvernregelværket, med de forskrifter som NSD har stillet op, for at projektet kunne godkendes.

Det asymmetriske forhold mellem forsker og deltagere er en grundpræmis inden for kvalitativ forskning (Thagaard, 2018). På den baggrund er det relevant som forsker både forud for projektet og løbende gøre sig nogle etiske overvejelser. Først og fremmest er det vigtigt at sørge for at skabe et trygt og tillidsfuldt rum for deltagerne, hvori de kan udtrykke deres meninger og holdninger. Samtidig med at man som forsker må opretholde en naturlig distance for at kunne indhente de relevante informationer. Begge fokusgruppeinterviews blev indledt med en gensidig aftale om tavshedspligt omkring det som ville blive sagt og diskuteret i fokusgruppeinterviewene.

Mit forhåndskendskab til deltagerne betød, at indledte jeg begge fokusgruppeinterviews med en rammesætning, hvor jeg gentog studiets formål og samtidig tydeliggjorde min rolle som moderator. Det blev understreget, at min rolle i denne sammenhæng ikke havde noget med hverken O&M-uddannelsen eller mit arbejdssted at gøre, men at jeg som forsker ønskede at lære af deres viden og erfaring med at anvende ekkolokalisering. Det kan være svært at vurdere om og i så fald hvilken betydning, det har haft. Om det spillede en rolle for nogle af deltagerne, som ikke følte at de frit kunne udtrykke deres holdninger og erfaringer. Jeg er ligeledes opmærksom på, at min egen forforståelse af emnet er præget af min tilknytning til det miljø, jeg ønsker at undersøge, idet en

fortolkning udspringer af både ny viden samt egne erfaringer. Dette kan være både en styrke og en begrænsning, derfor vil jeg være særligt opmærksom på, at min forforståelse ikke spænder ben for at opdage nye facetter af det fænomen, jeg studerer.

Under udvælgelsesprocessen har der været lagt vægt på at informere deltagerne så åbent som muligt om studiets formål. Der har ligeledes været en opmærksomhed undervejs i fokusgruppeinterviewene at udvise respekt for deltagerens integritet. Begge interviews blev gennemført med indledningsvist at opfordre deltagerne til gensidig tavshedspligt, så alle følte de frit kunne tilkendegive deres holdninger og synspunkter. Dette blev gjort, velvidende, at det er uden for min kontrol, hvad deltagerne efterfølgende gør med deres viden. Ligeledes har der været en opmærksomhed på gruppedynamikken i fokusgrupperne, om der evt. undervejs opstod en sårbar situation for en deltager, eller i det hele taget sørget for at deltagerne ikke følte sig presset til at sige mere, end de selv ønskede.

Ydermere har der været en opmærksomhed på både mit eget kendskab til informanterne samt deltagerens kendskab til hinanden. Synsområdet i Danmark og Island er forholdsvis lille, og det betyder at de fleste kender hinanden på forhånd fra konferencer, temadage og efteruddannelse. Det kan have både positive og negative konsekvenser, idet en evt. skjult konflikt eller en uheldig gruppedynamik kunne have en negativ indflydelse på fokusgruppeinterviewet. Omvendt kunne det, at deltagerne på forhånd kendte hinanden betyde, at udgangspunktet for et trygt og tillidsfuldt rum allerede var skabt på forhånd. Ligesom det at anvende fokusgruppeinterview kan have den positive sideeffekt, at deltagerne ved at dele deres viden og erfaring med hinanden undervejs opdager ny facetter, og dermed også selv opnår en øget indsigt.

6 Resultater

Det følgende afsnit består indledningsvist af en kort præsentation af deltagerne i de to fokusgruppeinterviews. Derefter vil resultaterne fremkommet gennem analysearbejdet og tolkningsarbejdet blive præsenteret.

6.1 Præsentation af deltagerne

Der deltog i alt 12 personer i de to fokusgruppeinterviews, heraf ti kvinder og to mænd. I det første fokusgruppeinterview deltog fem O&M-specialister og i det andet syv. Deltagerne er alle fra enten Danmark eller Island. Alle deltagerne er uddannet O&M-specialister og underviser mennesker med synsnedsættelse i teknikker og metoder i relation til orientering og mobility. O&M-specialisterne underviser forskellige målgrupper herunder børn, unge, voksne eller ældre med synsnedsættelse. Deltagernes erfaring med at undervise forskellige målgrupper i orientering og mobility varierer fra få måneder og til mere end 30 års erfaring med undervisning i O&M. Alle deltagerne har erfaring med at anvende ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen, men der er stor variation i, hvor længe og hvor meget erfaring de havde med at anvende ekkolokalisering forud for fokusgruppeinterviewene. Hovedparten af deltagere kender hinanden i forvejen men ikke alle.

6.2 Tematisering

Efter adskillige gennemlæsninger og kondensering af den indsamlede empiri til meningsfulde enheder, kom jeg frem til en række betydningsfulde faktorer for det at anvende ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen. Disse faktorer kan inddeles i følgende tre kategorier: organisationen, brugeren og O&M-specialisten. I tabel 6-2 nedenfor er hovedtemaerne oplyst med tilhørende undertemaer.

Hovedtemaerne er fremkommet på baggrund af min analyse af deltageres udsagn, diskussion og øvelse med "post it"-sedler i fokusgruppeinterviewene, og i relation til studiets formål; at undersøge hvilke erfaringer O&M-specialister har med at anvende ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen til mennesker med synsnedsættelse. Resultaterne, som vil blive præsenteret i den følgende tekst, indeholder citater og beskrivelser fra de to fokusgruppeinterviews til at underbygge og nuancere de forskellige temaer.

Tabel 6-2: Oversigt over hovedtemaer

Organisationen	Tid, rammer og økonomi
	Mulighed for kollegial sparring
Brugeren	Brugerens motivation
	Inddragelse af pårørende
O&M-specialisten	Viden og erfaring med ekkolokalisering
	Læringsprocesser
	Motivation hos O&M-specialisten
	Behov for mere viden

6.2.1 Organisationen

6.2.1.1 Tid, rammer og økonomi

I organisationen er det sted, hvor O&M-specialisterne er ansat. Her beskriver deltagerne flere faktorer som væsentlige i forhold til at anvende ekkolokalisering. Flere af deltagerne fortæller, at de arbejder i organisationer, hvor den økonomiske og den tidsmæssige ramme for O&M-undervisningen er fastlagt på en måde, så de får et bestemt antal timer til undervisning i O&M til den enkelte bruger. O&M-specialisterne oplever, det i de situationer er svært at prioriterer at inkludere ekkolokalisering som en del af O&M-undervisningen, fordi de oplever, at timerne ikke rækker til mere end det allermest nødvendige inden for O&M. O&M-specialisterne giver desuden udtryk for, at det kan være svært at argumentere overfor ledelsen og sagsbehandlere i kommunen, som ofte er dem, der skal bevilge O&M-undervisningen, at ekkolokalisering bør være et selvstændigt mål i O&M-undervisningen med dertilhørende særskilte ressourcer. Derfor kan være svært at nå at introducere ekkolokalisering, fordi deltagerne oplever, at det bliver på bekostning af andre teknikker og metoder inden for O&M. Tid og rum i organisationen beskrives af deltagerne som betydningsfulde i forhold til, om brugerne bliver givet mulighed for at opnå erfaringer med at anvende ekkolokalisering. Og det er

netop den tætte forbindelse mellem tid og rum samt krop og verden, som Merleau-Ponty (1945/2016) også beskriver. Det er med vores krop i tid og rum, at vi handler, erfarer og oplever verden.

6.2.1.2 *Mulighed for kollegial sparring*

Flere af O&M-specialisterne giver også udtryk for, at de organisatoriske rammer er medvirkende til, at flere af O&M-specialisterne oplever en manglende mulighed for kollegial sparring i forhold til ekkolokalisering. O&M-specialisterne nævner næsten alle, at de savner at have mulighed for fælles faglig fordybelse og faglig kollegial sparring i forhold til bl.a. ekkolokalisering. For andre af deltagerne handler den manglende mulighed for sparring mere om, at de er ansat steder, hvor de enten er den eneste O&M-specialist eller kun har ganske få kollegaer inden for dette område. På den måde bliver den manglende tid og rum en væsentlig faktor i forhold til O&M-specialisternes oplevelse af mulighed for faglig sparre med hinanden. En af deltagerne fortæller om den manglende mulighed for kollegial sparring således:

Jeg synes jo, det kunne være fedt på sådan et fælles møde at introducere nogle af de ting, som også (.) som du [navn udeladt] også kan, altså at give den viden videre. Jeg vidste jo ikke engang, at du også underviste i det, jeg troede kun, at det var mig, der gjorde det.

6.2.2 Brugeren

6.2.2.1 *Brugerens motivation*

Et af de aspekter, som flere O&M-specialisterne nævner i forbindelse med enten betydningsfulde faktorer for at anvende ekkolokalisering i relation til brugeren, er dennes motivation. Som professionelle forsøger de på forskellige måde at motivere brugeren til at opnå en erkendelse af, både hvad ekkolokalisering er, og hvad det kan bruges til. Men flere deltagere fortæller også, at det ikke er alle brugere, som er motiveret for at lære ekkolokalisering. For eksempel udtrykker en af O&M-specialisterne: «Jeg har også voksne, som siger, at det er noget pjat det der og bliver irriteret». Omvendt er der også flere af O&M-specialisterne, som fortæller om vellykkede forløb med en bruger, som opnåede en erkendelse af, hvad ekkolokalisering er, og hvad de kan bruge det til. I de situationer

bliver succesoplevelsen med ekkolokalisering ofte selvforstærkende, og brugeren ser flere anvendelsesmuligheder og nuancer i forhold til, hvad det er muligt at anvende ekkolokalisering til.

Der er også nogle af O&M-specialisterne, som oplever brugere, som af den ene eller anden grund, enten ikke kan producere en brugbar kliklyd med munden, eller som ikke var i stand til at opfange lyden og bruge den målrettet til at orientere sig efter. Her giver O&M-specialisterne udtryk for, at der for det første er flere måder at anvende ekkolokalisering på, men også at ikke er muligt på forhånd at afgøre, hvem der vil have gavn af at lære ekkolokalisering. Derfor er det, ifølge deltagerne, væsentligt at alle mennesker med synsnedsættelse får mulighed for at afprøve, om ekkolokalisering er anvendelig metode for dem.

En af de barrierer, som flere af deltagerne oplever, har betydning for brugeren i forhold til at anvende ekkolokalisering, er frygten for at skille sig ud. Næsten alle O&M-specialisterne nævner dette, og de har på forskellig vis oplevet, hvordan det for brugeren får en hæmmende effekt i forhold til at lære at anvende ekkolokalisering. O&M-specialisterne fortæller, at brugerne også oplever stigmatisering i andre situationer som for eksempel, når de færdes med den lange hvide stok, men at modstanden og frygten for stigmatisering er mere udpræget, hvis brugeren for eksempel skal gå og sige en klik-lyd med munden. Også selvom O&M-specialisterne beskriver andre måder at anvende ekkolokalisering, som for eksempel ved at trampe, klappe eller bruge lyden fra stokkespidsen. I fokusgruppinterviewene nævner deltagerne følgende udsagn i tilknytning til stigmatisering; «ikke skille sig ud», «ikke være anderledes», «blufærdighed», «synlighed», «genert», «omgivelsens reaktion» og «pinligt». O&M-specialisterne fortæller, at de oplever, en manglende forståelse og viden om ekkolokalisering i samfundet generelt, hvilket er med til at opretholde følelsen af stigmatisering hos brugerne.

Der er også et par af O&M-specialisterne nævner, at det er deres oplevelse, at modstand hos brugeren i nogle tilfælde er forbundet med brugerens alder, hvilket en O&M-specialist udtrykker således: «Dem over 80-85, dem er der rigtig mange af hos mig [LATTER]. De er ikke så meget til det, det er de altså ikke».

En anden O&M-specialist fortæller, at selvom ekkolokalisering ikke er for alle, så fortsætter vedkommende med som minimum at præsentere det. O&M-specialisten siger:

Jeg har det ligesom du beskriver [navn udeladt], det er ikke noget, altså stopper med at italesætte og præsentere som en mulighed, men det er (.) altså virkelig noget, der skal (.) gødes for.

O&M-specialisterne er enige om, at «*Det er vigtigt, at de [brugerne] selv oplever, hvad det kan*».

6.2.2.2 Inddragelse af pårørendes

Flere af O&M-specialisterne nævner også de pårørendes rolle, som værende betydningsfuld, når ekkolokalisering skal introduceres og øves. Især de O&M-specialister, som arbejder med børn og unge, italesætter vigtigheden af at inddrage både forældre, pædagoger og lærere omkring barnet eller den unge. En af O&M-specialisterne, som har afholdt et kursus om ekkolokalisering for en gruppe af forældre, som dermed også fik muligheden for at sparre og dele erfaringer med hinanden, fortæller:

Og det, som var så spændende med det kursus, det var, at de snakkede så meget sammen, og det var så fint, at de fik mulighed for at høre de andre forældres erfaringer. Vi snakkede ikke hele tiden, men de fik mulighed for at snakke sammen. Det er vigtigt.

At inddrage de pårørende giver mulighed for, at de i hverdagen kan støtte op omkring barnet og motivere til at anvende ekkolokalisering i forskellige hverdagssituationer, hvilket i følge O&M-specialisterne er afgørende for, at barnet eller den unge på længere sigt får mulighed for at færdes sikkert og selvstændigt.

Men det er ikke kun i forhold til børn, at O&M-specialisterne har gavn af at inddrage de pårørende. En O&M-specialist, som arbejder med unge og voksne fortæller, at vedkommende ligeledes har inddraget en pårørende til at støtte og motivere brugeren undervejs i forløbet. Vedkommende siger:

Altså der var jeg så heldig, at hende jeg har lige nu. Hun bor sammen med en veninde, så de var to til at lave nogle af de øvelser, som jeg så guidede dem i over telefonen. Og det tror jeg faktisk, hun har fået en hel masse ud af, og det har veninden også, for den sags skyld, opdaget en anden verden.

Som citatet overfor beskriver, så er den pårørende inddraget i forhold til forskellige øvelser til at komme i gang med ekkolokalisering. Og O&M-specialisten fortæller, at det er ikke kun en fordel i

forhold til at støtte og holde motivationen oppe hos brugeren, men det giver den pårørende en dybere forståelse og indsigt i, hvad det vil sige at leve med nedsat syn eller blindhed.

6.2.3 O&M-specialisten

6.2.3.1 O&M-specialistens viden og erfaring

Alle deltagerne var uddannede O&M-specialister, og de havde alle erfaring med at anvende ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen. At denne erfaring ikke var mere præciseret i inklusionskriterierne betød, at deltagerne deltog med varierende grad af teoretisk viden og praktisk erfaring med ekkolokalisering. O&M-specialisterne gav udtryk for, at deres teoretiske viden overvejende kom fra deres O&M-uddannelse samt kurser og workshops, hvor den teoretiske viden ofte blev koblet sammen med en praktisk erfaring med selv at prøve at anvende ekkolokalisering. Det er især den praktiske erfaring på egen krop i forhold til, hvad ekkolokalisering er, og hvad det kan bruges til, som deltagerne fremhæver som værende betydningsfuldt. Det er med den levede krop, af vi er forbundet med verden, det er med vores krop, at vi oplever og erfarer verden omkring os (Berndtsson, 2015). En af O&M-specialisterne udtrykker det på følgende måde:

Det handler jo om, at få det i redskabskassen på en eller anden måde, som instruktør. Og det tror jeg kræver de der oplevelser både, hvor man selv har været ude og få oplevelsen, men også hvor man har som instruktør fået oplevelsen af, at det her på en eller anden måde har flyttet en elev - en borger, har givet mening for nogen.

Deres egen kropslige erfaring, oplever O&M-specialisterne, at de kan bruge som et udgangspunkt, når de skal introducere ekkolokalisering til mennesker med synsnedsettelse. Desuden giver flere af deltagerne udtryk for, at de selv jævnligt søger at udvide den kropslige erfaring ved selv at blive bedre til at anvende ekkolokalisering og derigennem blive en bedre underviser. O&M-specialisterne fortæller også, hvordan de i nye situationer, i nye rum, selv lukker øjnene og forsøger at producere en lyd for med deres egen krop at forstå og opleve, hvordan lyden opleves i den konkrete situation. Berndtsson (2015) beskriver netop dette, med at det er vigtigt, at som underviser selv at gøre sig disse erfaringer, for at kunne støtte brugeren. Som en af O&M-specialisterne fortæller:

Jeg gør det, jeg gør det hele tiden, jeg går også og klikker hele tiden og nogle gange så lukker jeg også øjnene, så siger jeg, jeg skal lige prøve at se, om jeg ikke også kan her, så jeg øver mig faktisk selv, for at blive bedre til det. Fordi jeg synes også, det er sjovt.

En anden deltager udtrykker på denne måde:

Men det blev sådan, jeg kan jo ikke lade være, når jeg går igennem en tunnel, og når jeg går ind under noget, og så skal jeg lige, lukker jeg lige øjnene, så skal jeg lige høre selv, når jeg kommer ud og alle sådan nogle ting, og jeg kan næsten ikke lade være med at gøre det.

Flere af O&M-specialisterne beskriver, hvordan de selv har haft en særlig 'aha-oplevelse' (en oplevelse som kan opstå i forbindelse med en ny erkendelse), som fik en særlig betydning i begyndelsen, hvor det var nyt for dem at undervise i ekkolokalisering. Og i takt med at O&M-specialisterne begyndte at anvende ekkolokalisering i O&M-undervisningen, fik de også mere erfaring også fra brugernes perspektiv, hvor flere af deltagerne fortæller, at de har oplevet, at nogen af brugerne opnår samme 'aha-oplevelse'. Netop oplevelsen af at ekkolokalisering er anvendelig for brugeren, fremhæver O&M-specialisterne som værende væsentlig.

Fokusgruppeinterviewene giver også et indblik i O&M-specialisternes viden og erfaring, som har udviklet sig over tid. En af O&M-specialisterne fortæller, at det går mere og mere op for vedkommende nu, hvad det er børnene har gået og gjort, når de for eksempel har klappet i hænderne, knipset med fingrene eller trampet med fødderne. Samme deltager fortæller også, hvordan den manglende viden og forståelse for ekkolokalisering hos de professionelle på daværende tidspunkt medførte, at de blinde børn dengang blev hindret i at anvende metoden. O&M-specialisten beskriver det sådan:

Men hvis man kigger tilbage på de blindfødte børn, når jeg kigger på nogle af de gamle film, hvor jeg ser [KLAPPER MED HÆNDERNE], at de går sådan her, så tænker jeg hold da op. De har jo gjort det uden, de har jo lavet det hele, de har bare ikke haft mundmotorikken. Nogle gik også og fløjtede, men de har jo mærket på jorden eller knipset med fingrene, men og nogen gik med træsko, hvilket blev forbudt, fordi man kunne ikke mærke underlaget, når man gik med træsko. Men

de sagde jo rigtig nok, og de elskede alle personalerne, når de havde højhælede sko på, så mange af de der lyde, dem (.) har de jo brugt (.) helt vildt!

Den samme O&M-specialist fortæller videre:

I undervisning går det jo mere og mere op for mig, hvad det er vi har gået og lavet på [stednavn udeladt], og hvad børnene har lært mig på [stednavn udeladt] med hensyn til ekkolokalisering, og hvor vi jo (klapper med hænderne) har stoppet nogle, som har gået og klappet og tænkt, at det er vold ud over alle grænser. Så jeg tænker, at vi skal sørge for, at det her bliver udbredt, at også nogen, der bliver [...] mister synet kan komme til at bruge ekkolokalisering.

O&M-specialisten har over tid fået en dybere indsigt i og en forståelse for, hvad ekkolokalisering er, og hvad det kan bruges til, og det sætter fortiden i et andet lys. Som ovenstående citater beskriver, så medførte den manglende viden og forståelse, at børnene blev forhindret i at anvende ekkolokalisering til at navigere efter. Samtidig giver O&M-specialisten indtryk af, at fortidens manglende forståelse giver en ny mulighed for at ændre fremtiden ved at sørge for at alle, der kan og har lyst, også får muligheden for at anvende ekkolokalisering. Det understreger endnu en gang den tætte forbindelse mellem tid, rum, krop og verden, hvordan vi gives mulighed for gennem handling og aktivitet at gøre os nye erfaringer og dermed se verden i et nyt perspektiv.

6.2.3.2 O&M-specialisten og læringsprocesser

O&M-specialisterne beskriver detaljeret, hvordan de anvender og underviser i ekkolokalisering på forskellige måder med udgangspunkt i den enkelte brugers forudsætninger og den kontekst, som de befinder sig i sammen med brugeren. Ifølge O&M-specialisterne afhænger dette bl.a. af brugerens alder, synsstatus, motivation, evt. tidligere erfaringer med O&M, men også hvor bevidste brugeren er i forhold til generelt at anvende lyd til at orientere sig efter.

En af O&M-specialisterne, for hvem det er obligatorisk at komme ind på ekkolokalisering undervejs i O&M-undervisningen, udtrykker det således:

Jeg vil sige, at hver gang jeg egentlig får en ny kursist. Nu er jeg så heldig, at jeg har nogle af de yngre, som jo har brug for at kunne færdes rigtig meget i alle mulige

mærkelige scenarier, hvor man skal gebærde sig frem i denne her verden. Og der kan man næsten ikke undgå at komme til at sige og gøre et eller andet, og kunne du ikke lige prøve at gøre sådan.

Ofte inddrages ekkolokalisering på forskellige måder og i forskellige situationer, alt efter hvad der giver mening for borgeren. I forståelsen af læring i livsverdensperspektivet ligger også, at læring udgår fra individets levede erfaringer. På samme måde beskriver Berndtsson (2001) er læring foregår i hverdagslivet og de daglige aktiviteter. En O&M-specialist fortæller:

Der er mere kommet som en del af den øvrige undervisning og mere, hvis vi har været ude og gå (.) sådan nærmest lidt (.) på opdagelse ik. Og hvor der har været en lejlighed til for eksempel at klikke ind i en meget smal passage, hvor væggene er tæt på eller, hvor man går hen imod en mur eller sådan et eller andet, eller hvis der er træer ned over og så lige (.) prøv lige.

En anden deltager udtrykker, det at gribe muligheden for læring, når den opstår, på denne måde:

Jeg tænker, jeg griber øjeblikket, når det er der og uden at overveje så meget situationen for det, fordi det ikke noget, der sker særligt planlagt på den måde, kan man sige. Så det har jeg ikke en masse overvejelser, nej det skal jeg ikke sige nu, fordi vi er ude og det skulle hellere være inde og sådan. Jeg griber øjeblikket, når det er nu at jeg kan fange borgeren, og få dem er motiveret for det og lade dem få en god oplevelse med det.

Andre af deltagerne udtrykker, at de afventer en åbning i motivationen hos brugeren, enten ved at brugeren giver udtryk for en øget auditiv opmærksomhed på omgivelserne eller på anden vis giver udtryk for en øget interesse for det lydæssige i forbindelse med O&M-undervisningen. Det er en fornemmelse hos O&M-specialisten, som deltagerne selv har lidt svært ved at beskrive entydigt. Berndtsson (2001) beskriver denne åbning i tiden som en mulighedshorisont, hvor brugeren kan se mulighed for gennem aktivitet at gøre sig nye erfaringer og indtage handlingshorisonten. En af O&M-specialisterne italesætter det på følgende måde:

Altså, jeg synes, jeg har brugt det hele tiden, hvis det har været oplagt, eller når jeg synes, det var oplagt. Så jeg kan ikke sige, at der var noget bestemt tidspunkt

eller en bestemt årsag til, at jeg brugte det udover, hvis der var en mur, man går langs med, hul i muren, hæk og hul i hækken og halvtaget man hører og så videre.

En anden deltager fortæller det på denne måde:

Altså man opdager jo, hvad de kan lige pludselig, og det der med noget de opdager selv, hold da op jeg kunne godt høre døren eller porten eller træet eller en åbning af en slags eller noget. Og så er det det, jeg prøver at overfører til, dels til nogle andre elever, men også dels til andre ruter.

En af deltagerne fortæller, at vedkommende også introducerer ekkolokalisering, selvom brugeren har en synsrest. I det konkrete tilfælde, fortæller O&M-specialisten, at vedkommende har introduceret ekkolokalisering som en del af mørkemobility⁶, fordi det i den sammenhæng har givet mening for brugeren.

Der er også flere O&M-specialister, som udtrykker at de introducerer ekkolokalisering, når for eksempel brugeren har svært ved at lære stokketeknik ikke som en erstatning for at lære stokketeknik, men for at starte et andet sted i O&M-undervisningen, hvis for eksempel stokketeknikken i begyndelsen giver for store udfordringer for brugeren. Det fortæller O&M-specialisten på følgende måde: g

Og nogle gange er det [ekkolokalisering] også med til at hjælpe, hvis de for eksempel har noget svært ved også at styre stokken og kunne nogle andre ting, og højre og venstre og drejninger. Når man så begynder, at få det der ekkolokalisering på, så sker der lige pludselig også nogle andre ting med deres måde at indlære på, synes jeg. Når de kan få det kombineret, og vi kan lade noget af det andet gå væk i stedet for at herse med at gå rigtigt med stokken.

Det kan også være brugere, som har en fysisk funktionsnedsættelse, og som for eksempel ikke er i stand til at holde på den lange hvide stok. En af deltagerne fortæller, hvordan vedkommende har haft en succesoplevelse med at introducere ekkolokalisering til en kørestolsbruger, som en metode til at brugeren alligevel kunne opnå medbestemmelse og holde sig orienteret om, hvor vedkommende befandt sig. O&M-specialisten fortæller:

⁶ Mørkemobility er O&M-undervisning, som foregår, efter mørkets frembrud. En del af mennesker med synsnedsættelse oplever særligt udfordringer med at færdes, når det er mørkt, bl.a. fordi lyde kan opleves højere og lysforholdene er anderledes (Jacobson, 2013).

Jeg har snakket med [navn udeladt] om (.) det her med, for hun bliver jo tit transporteret i kørestol, og det der med, at hun aktivt selv kan være med til at finde ud af, hvor hun faktisk er henne i (.) når hun bliver kørt rundt. Altså sådan så at man også selv ligesom har et ansvar for at finde ud af, hvor er man henne, så man ikke bare bliver sådan en passiv en, der bliver transporteret, og det kan hun jo egentlig godt se vigtigheden af, at (...) Sådan at når hun bliver kørt ind i et rum, så er hun faktisk også selv med, jeg klikker lige [KLIKKE MED TUNGEN], hvad er det der er herinde? Nå men det er måske et lille rum og sådan noget, så har hun en ide om det. For hvis ikke jeg havde givet hende de der redskaber, så havde hun aldrig tænkt over det.

I begge fokusgruppeinterviews kommer deltagerne ligeledes ind på forskellen i introduktion af ekkolokalisering til mennesker med en medfødt synsudsættelse i modsætning til mennesker, som først har fået en synsudsættelse senere i livet. O&M-specialisterne oplever at de fleste mennesker, som er født med en synsudsættelse i forvejen, i høj grad bruger høresansen i forhold til at orientere sig. Deltagerne oplever, at mennesker med medfødt synsudsættelse ofte har udviklet deres egen form for ekkolokalisering, og derfor i stedet i højere grad har brug for hjælp til at få et sprog for, hvad det er, og hvad de allerede gør end, at de har behov for egentlig undervisning i ekkolokalisering. O&M-specialisterne fortæller at mennesker, som først har fået en synsudsættelse senere i livet, i mange tilfælde har brug for at få sat lidt flere ord på, hvad ekkolokalisering er, og hvad det kan bruges til. Det udtrykker en af deltagerne således:

Jeg giver dem også noget viden om, hvad er det for noget, fordi voksne vil gerne vide, hvorfor skal jeg det? Hvad er det for noget pjat? Vi er nødt til at fortælle noget om det. Det er noget andet end, når det er unge og børn, hvor det måske mere falder mere naturligt. Og fordi mange af dem jeg har, de har kunnet se før, så de vil gerne have en forklaring og en viden om, hvad det er (.) hvad det kan, før man begynder at lave denne her lyd, som jo er anderledes.

De O&M-specialister som primært arbejder med børn og unge fortæller, at de ofte leger det ind eller introducerer det som en lille konkurrence. Som en O&M-specialist fortæller:

Men det som jeg prøver lidt på udendørs med hende på 11 år, som ikke har været så meget udendørs, det er at hun bliver opmærksom på hvor langt (.) på afstanden fra, hvor hun går og ind til husene, som er ved siden af. Og så kan hun

prøve at gå og mærke, om det er rigtigt. Og det gør vi på en måde igennem leg, ved at sige: ja hvor langt er der ind til huset? Jeg tror, der er en meter, hvad tror du? Så prøver vi, og så bliver det bare spændende. Og så kan man jo høre forskel på, om det er store eller små huse og ja, jeg tror, man kan gøre det på mange måder, men det er vigtigt, at man prøver at gøre dem bevidst om, at de kan bruge ekkolokalisering, at det er noget, de kan bruge bevidst.

Flere O&M-specialisterne italesætter desuden ekkolokalisering som en måde, at støtte mennesker med nedsat syn eller blindhed til at kunne færdes mere selvstændigt. Det gælder både unge, voksne og ældre. Ligesom de ser et potentiale for at kombinere ekkolokalisering med andre metoder og redskaber inden for orientering og mobility først og fremmest den lange hvide stok men også GPS og førerhund bliver nævnt i den sammenhæng.

Ligesom flere af deltagerne også beskriver, at det er vigtigt at tage udgangspunkt i den enkelte bruger. I et livsverdensperspektiv er individets livsverden udgangspunktet for læring og det beskriver en af O&M-specialisterne på denne måde:

Vi var ude på en eller anden [stednavn udeladt], og det her jo så (.). Og så siger hun, det er altså mærkeligt, fordi det lyder lidt forskelligt her, siger hun så. Hvorfor gør det det? Så siger jeg, jamen kunne du prøve at lave et klik med tungen? Kunne det gøre, at du kunne komme til at høre det bedre? Det kunne hun så ikke, kan du knipse med fingrene [KNIPSER], nej det kan jeg heller ikke. Kan du gøre sådan [tramper i gulvet] Ja!

Generelt giver O&M-specialisterne indtryk af, at de generelt tilpasser læringssituationen til den enkelte bruger og den enkelte kontekst, hvori undervisningen foregår. Læring ud fra livsverdensperspektivet er noget, som finder sted i alle situationer og integreret i det liv vi lever, hvilket også afspejles i citaterne overfor, hvor udsagnene belyser læring både i forhold til et brugerperspektiv og O&M-specialistens perspektiv. O&M-specialisterne udtrykker, at de ikke følger en fast struktur i O&M-undervisningen men flere af deltagerne fortæller i stedet, hvordan de prøver sig frem i samarbejdet med brugeren, for at finde den metode og tilgang, som virker for den enkelte. Selvom det også i nogle situationer ender med, at brugeren ikke finder ekkolokalisering anvendeligt, så beskriver O&M-specialisterne, at det alligevel har været vigtigt for dem at

introducere ekkolokalisering til brugeren. Så kan det være, at brugeren på et senere tidspunkt ønsker at lære mere om ekkolokalisering.

For deltagerne handler det også om at give brugerne nogle forudsætninger for at kunne færdes sikkert og selvstændigt, som en deltager fortæller:

Ekkolokalisering det er jo egentlig et grundlag for at blive god til at færdes, fordi man kan sagtens kompensere med en eller anden stokketeknik eller noget af det andet, men ekkolokalisering er næsten det allervigtigste for mig, at de kan det, fordi så kan de faktisk godt komme temmelig langt

Og flere af O&M-specialisterne fortæller også, at de oplever at ekkolokalisering: «*Det giver nogle andre og flere dimensioner og detaljer om omgivelserne.*»

En anden deltager siger:

Det giver i hvert fald nogle gode muligheder til at komme væk fra de der ruter fra A til B og så kan blive mere uafhængig eller fri (.) hvis man kan (.) som supplement til hinanden.

6.2.3.3 O&M-specialistens motivation

Flere af O&M-specialisterne beskriver, hvordan det at introducere ekkolokalisering til en bruger og se at det giver mening for brugeren, er noget de anser for væsentligt og noget, de bringer med sig videre i det næste undervisningsforløb. Ligesom de fremhæver deres egne erfaringer og erkendelse af, at det er muligt at lære at anvende ekkolokalisering, men også at det måske ikke er så svært, som de havde forestillet sig. Det med at opnå en succesoplevelse og se, at brugeren kan anvende ekkolokalisering, beskriver en O&M-specialist sådan:

Ja og så får man den følelse, det gør jeg i hvert fald, når jeg er ude at gå med hende der, jeg har nu. Jeg bliver helt høj, når hun så siger noget, hvor jeg tænkte, det var da godt utroligt, tænk at det kan lade sig gøre ik.

Som tidligere nævnt bringer de deres egen viden og erfaring i spil, når de skal undervise en bruger i ekkolokalisering. Flere af O&M-specialisterne udtrykker, hvordan det krævede en vis portion mod i begyndelsen for at kaste sig ud i det, selvom ens egen erfaring med ekkolokalisering på det tidspunkt var meget sparsom. En deltager udtrykte det på denne måde:

Jeg tror, jeg kastede mig ud i det. Og så fordi jeg så, hvordan han [brugeren] brugte det resten af den tid, han var her, så tænkte jeg (.) så fik jeg sådan lidt blod på tanden, vil jeg sige. Så turde jeg godt kaste mig ud i det, men jeg synes, det var lidt farligt, men jeg tænkte, at nu må vi prøve. Og så han vidste, at det var første gang og at (.)det var fint, jeg tror, jeg var meget åben om at sige, vi kan prøve det, og så må vi se sammen om det kan lykkes. Så ja (.) jeg kastede mig lige direkte ud i det.

Også selvom om O&M-specialisterne har oplevet at undervise brugere, som af forskellige årsager ikke ville eller kunne anvende ekkolokalisering, så har de interviewede O&M-specialister alligevel oplevet flere gange, at en bruger opnåede succes med at anvende ekkolokalisering, hvilket driver dem til at fortsætte med at introducere ekkolokalisering. En deltager fortæller om, hvordan brugerens motivation har en afsmittende effekt på sin egen motivation for ekkolokalisering på denne måde:

Jeg synes, det her ekkolokalisering er så spændende, synes jeg. Og jeg elsker at bruge det, jeg elsker at undervise i det. Fordi det giver så meget (.) og når det først går op for borgeren, hvordan de kan bruge det, at der simpelthen altså (.) så er det bare superfedt, synes jeg. Det er sjovt.

En anden O&M-specialist fortæller om det med at introducere ekkolokalisering i starten, hvor det også er nyt for dem selv. Vedkommende siger det sådan:

Jeg tror, at der er lidt berøringsangst med det, og det tror jeg netop forsvinder, når man får den der succesoplevelse med én konkret borger. Så får man lidt gejsten og modet på, at det kan lade sig gøre, og tænker det ind lidt mere.

En anden deltager fortæller om betydningen af sine egne erfaringer med ekkolokalisering i forhold til at kunne undervise brugeren i det:

Jeg tror også, at man skal kunne så meget som muligt selv, også for at være en god formidler.

Omkring det at bruge sin egen motivation og egen oplevelse af, hvad ekkolokalisering er og kan som forudsætning for at kunne undervise brugeren, siger en deltager:

I et eller andet omfang for hele tiden at være advokat for at det virker ik, selv at have gejsten på det.

6.2.3.4 O&M-specialistens behov for mere viden

I fokusgruppeinterviewene kom det frem, at flere af O&M-specialisterne efterlyser mere viden om ekkolokalisering ud fra et kvalitativt empirisk brugerperspektiv. O&M-specialisterne ønsker at få en dybere forståelse og indsigt i, hvad er det er nogle brugere kan, og hvordan de anvender ekkolokalisering. Med den viden udtrykker de, at de bedre vil kunne forklare og beskrive, hvad ekkolokalisering er og kan bruges til særligt i forhold til brugere, som endnu ikke anvender ekkolokalisering. Ligesom flere af O&M-specialisterne giver også udtryk for, at de i undervisningen ville ønske, at de havde mulighed for at inddrage rollemodeller, som brugerne kunne identificere med og spejle sig i. Gerne nogle rollemodeller, som er jævnaldrende med brugerne, som selv bruger ekkolokalisering, og som har lyst til at dele deres viden og erfaring med andre.

6.3 Sammenfatning

De interviewede O&M-specialister identificerer forskellige betydningsfulde faktorer for anvendelse af ekkolokalisering inden for følgende tre kategorier: organisationen, brugeren og dem selv, som O&M-specialister. I organisationen er det især rammer som tid og rum men også mulighed for kollegial sparring, som der bliver nævnt. Hvilket kan relateres til livsverdensperspektivet, hvor den tætte sammenhæng mellem tid og rum sammen med den levede krop og verden, er beskrevet. I forhold til brugeren er det særligt inddragelse af eventuelle pårørende og frygten for at skille sig ud, som O&M-specialisterne fremhæver. Hos de O&M-specialisterne selv fremhæver deltagerne i særdeleshed deres kropslige erfaringer med selv at have prøvet at anvende ekkolokalisering, som betydningsfuld i forhold til at introducere mennesker med synsnedsættelse til ekkolokalisering. Deltagerne giver også et udførligt indblik i deres professionalisme og erfaring med at arbejde med læringsprocesser på mange forskellige måder med udgangspunkt i brugerens livsverden og de aktiviteter, som de indgår i. O&M-specialisterne fremhæver også deres egen motivation og det at turde sætte sig selv i spil, også selvom de i starten ikke havde så meget erfaring med ekkolokalisering. Ligesom præsentationen af ekkolokalisering er præget af en fordomsfri indstilling til, at O&M-specialisten ikke på forhånd kan afgøre hvem, der som vil kunne få gavn af at lære ekkolokalisering, men at de sammen med brugeren kan afprøve, om metoden er anvendelig for den pågældende. Afslutningsvist beskriver deltagerne også behovet for mere viden om ekkolokalisering fra et brugerperspektiv samt mulighed for inddragelse af rollemodeller.

7 Diskussion

Følgende afsnit indeholder først en diskussion af den valgte metode med anvendelse af fokusgruppeinterview ud fra et livsverdensperspektiv. Herefter følger en diskussion af resultaterne i relation til tidligere forskning på området og med inddragelse af den teori, der er redegjort for i kapitel 4.

7.1 Diskussion af metode

Formålet med dette studie har været ud fra et fænomenologisk hermeneutisk livsverdens perspektiv at undersøge, hvilken viden og erfaringer O&M-specialister har med at anvende ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen til mennesker med synsnedsættelse. Et fænomenologisk hermeneutisk livsverdensperspektiv søger at forstå et fænomen ud fra deltageres subjektive oplevelser og erfaringer (Thagaard, 2018). Det har vist sig relevant at tage afsæt i deltageres livsverden, deres levede erfaringer samt deres oplevelse af tid og rum, og herigennem søgt at nærme mig deltageres livsverden ved at søge at forstå, hvad de forstår ved ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen. Desuden er læring i livsverdensperspektiv inddraget i relation til det at skulle lære at ekkolokalisere både i forhold til brugeren men også i relation til O&M-specialisten selv. Jeg har i min litteratursøgning ikke fundet tilsvarende empirisk forskning, som beskriver O&M-specialisters erfaring med at anvende ekkolokalisering med udgangspunkt i deltageres livsverden. At anvende deltageres livsverden som teoretisk grundlag for studiet har bidraget til en dybere forståelse af ekkolokalisering og også nogle nye perspektiver i forhold til, hvordan man som O&M-specialist kan anvende ekkolokalisering.

Det er muligt, at studiet kan kritiseres for forskellen på, hvordan de to fokusgruppeinterviews blev afholdt, det første ved et fysisk møde og det andet online. Som nævnt i metodeafsnittet, så havde denne forskel en betydning for samtalen og den fælles diskussion deltagerne imellem. I det første fokusgruppeinterview mødtes deltagerne fysisk, her havde de mulighed for at aflæse hinandens kropssprog og for eksempel med øjenkontakt og kropssprog indikere, at de ønskede at kommentere eller bidrage til samtalen. Det andet fokusgruppeinterview blev gennemført online, på grund af de nationale retningslinjer omkring forsamlingsforbud i forbindelse med Covid-19 i mellemtiden var blevet ændret. Selvom alle deltagere havde kamera tændt, så blev det en udfordring af få en flydende samtale og diskussion, som hvis vi havde kunnet sidde sammen fysisk. I fokusgruppeinterviewet online fik jeg, som moderator, i højere grad en rolle som ordstyrer end hvad,

der oprindeligt var tiltænkt. Ligesom det blev oplevet som mere udfordrende at give deltagerne små pauser undervejs og tid til refleksion, da pauserne online følte længere. I fokusgruppeinterviewet online forsøgte jeg at gennemføre "post it"-øvelsen, ved at deltagerne blev givet lidt refleksionstid og så kunne de byde ind i plenum med hver deres input. Det fungerede nogenlunde, men blev ikke på samme måde dynamisk, som det havde været ved det fysiske møde. I fokusgruppen online var der desuden en deltager, som indtog en mere passiv rolle, og fordi interviewet foregik online, var det ikke lige så tydeligt. Det er svært at sige om dette skyldtes nogle sproglige barrierer, eller var et resultat af at det blev afholdt online. Alligevel så var det ikke mit indtryk, at de andre deltagere i fokusgruppeinterviewet lod til at bemærke dette, ligesom jeg heller ikke bemærkede, at de andre deltagere lod til at holde sig tilbage i forhold til at byde ind med deres perspektiv i diskussionen. Efterfølgende har jeg ved gennemlæsninger af de to transskriberede interviews heller ikke kunne finde indikationer på, at det havde nogen negativ betydning, tværtimod fandt jeg mange lighedspunkter i de temaer, som blev diskuteret.

I min rekruttering til fokusgruppeinterviewene forsøgte jeg at nå ud til alle O&M-specialister, som havde erfaring med at anvende ekkolokalisering. Der var flere O&M-specialister, som svarede på min mail, at de gerne ville have deltaget, men at de ikke havde erfaring med at anvende ekkolokalisering. De tilbagemeldinger er medvirkende til at bekræfte min indledende hypotese om, at der stadig er en del af O&M-specialisterne, som ikke anvender ekkolokalisering i forbindelse med O&M-undervisningen. Jeg er bevidst om, at resultaterne af dette studie alene bygger på de 12 deltageres erfaringer og oplevelser med at anvende ekkolokalisering, men som beskrevet under afsnittet om rekruttering, så blev alle som meldte sig til at deltage i fokusgruppeinterviewet inkluderet.

En af styrkerne ved at vælge fokusgruppeinterview som metode er at deltagerne gruppediskussion, gives mulighed for at dele subjektive oplevelser, erfaringer, holdninger og synspunkter i forhold til et fænomen (Lerdal et. al., 2008). Gennem deling af sine egne erfaringer og den fælles diskussion udvikler gruppen ny forståelse af fænomenet (Ivanoff et. al., 2009). Jeg ønskede at få så nuanceret og detaljeret beskrivelse af, hvilke erfaringer de O&M-specialister, som allerede anvender ekkolokalisering havde, ligesom det gav mening at samle deltagerne og i fællesskab udviklede mere viden ud fra hinandens perspektiver og erfaring med ekkolokalisering. Ligeledes kan fokusgrupper sammensat af deltagere, som samtidig er aktører i den ændringsproces, jeg ønsker at skabe være en fordel, idet fokusgruppen kan være starten på den proces. At deltagerne også fik noget med sig fra diskussionen i fokusgruppen, kom til udtryk allerede dagen efter det første interview,

hvor jeg blev kontaktet af en af deltagerne, som udtrykte, at det havde haft stor betydning at lytte til og reflektere over de andre deltageres oplevelser og erfaringer med ekkolokalisering.

7.2 Diskussion af resultater

Studiet har undersøgt O&M-specialisters erfaring med at anvende ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen til mennesker med synsnedsættelse. Ved at vælge et fænomenologisk hermeneutisk livsverdensperspektiv har jeg søgt at tilnærme mig deltagerens livsverden og erfaring med at anvende ekkolokalisering, herunder i relation til deres levede liv, tid og rum samt læring i et livsverdensperspektiv. I de følgende afsnit vil jeg diskutere de væsentligste fund fra min analyse sammenholdt med den præsenterede teori. Desuden vil jeg præcisere på hvilken måde, jeg mener dette studie bidrager med nye viden.

7.2.1 Ekkolokalisering, livsverden og læring

Igennem studiet har jeg opnået en større forståelse af betydningen af deltagerens levede erfaringer og herunder deres kropslige erfaringer med ekkolokalisering. Det gennem vores levede erfaringer, at verden får mening og betydning. Ligesom det er gennem nye aktiviteter og erfaringer muligt for individet at udvide sin livsverden (Berndtsson, 2001; Bengtsson et. al., 2015). Deltagerne i fokusgruppintervjuene havde varierende grad af erfaring med at anvende ekkolokalisering som en metode i O&M undervisningen til mennesker med synsnedsættelse. Men i begge fokusgruppintervjuer beskriver deltagerne, hvordan de i høj grad anvender deres egne kropslige erfaringer med ekkolokalisering i forhold til at undervise brugere. På den måde søger O&M-specialisterne at tilnærme sig og opnå en større forståelse for brugernes livsverden. Berndtsson (2015) peger ligeledes på, at lærerne (i dette tilfælde O&M-specialisterne) må lære sig disse teknikker og metoder for at kunne støtte brugeren. Dog er O&M-specialistens situation en anden end brugerens (Berndtsson, 2015). Også Uljens (2008) beskriver, hvordan mennesker lærer ikke bare med vores intellekt men med hele vores krop, alle vores følelser og sanser.

Resultaterne fra mit studie viser også, at deltagerens erfaringer og livsverden har udviklet sig over tid i takt med, at de har opnået mere viden og indsigt i, hvad ekkolokalisering er og kan. På den måde bliver det muligt for deltagerne at se deres tidligere erfaringer i et nyt perspektiv, og kan på den måde påvirke deres fremtidige handlinger og erfaringer i forhold til at anvende ekkolokalisering. Tidsbegrebet er ligeledes et væsentligt aspekt af livsverden, idet mennesker eksisterer i tid og rum. Deltagerne beskriver ligeledes det tidslige aspekt også er gældende i forhold til brugerne. Hvor O&M-

specialisterne er opmærksomme på en åbning i brugerens oplevelse af tid, som retter sig mod fremtiden. Denne åbning i tid og rum, som Merleau-Ponty (2016/1945) og Berndtsson (2001) kalder horisont. Berndtsson (2001) har i sit studie beskrevet denne åbning i tidshorisonten, som en åbning af mulighedshorisonten, hvor det igen bliver muligt for individet at gøre sig nye erfaringer og indtage handlingshorisonten. Deltagerne fremhæver også, at det tager tid at lære at ekkolokalisere og forudsætter aktiv handlen fra brugerens side.

Resultaterne peger også på det rumlige aspekt af livsverden. Når brugeren skal lære at anvende ekkolokalisering, har rummet og omgivelserne en væsentlig betydning, som O&M-specialisterne er bevidste om. Deltagerne beskriver, hvordan de anvender forskellige rum både indendørs/udendørs, stort/lille rum, kendt/ukendt rum samt forskellige materialer i rummet m.m. i forhold til at lære brugeren at rette sin opmærksomhed på, hvordan de forskellige rum opleves. Sker der en ændring i mennesket forandres verden og omvendt, sker der en ændring i verden forandres mennesket. Det kan ses relation til det at få en synsnedsettelse, hvor kroppen er ændret og verden forandret, hvorfor mennesker med synsnedsettelse må opnå nye erfaring med verden. En erfaring som for eksempel kan opnås gennem ekkolokalisering.

Læring i et livsverdensperspektiv tager udgangspunkt i livsverden og de levede erfaringer. Læring er social, den foregår sammen med andre. Resultaterne fra dette studie viser, at O&M-specialisternes er bevidste om deres egen rolle i undervisningssituationen med brugeren. Der er også flere af deltagerne, som er opmærksomme på det sociale aspekt af læring, ved at de for eksempel inddrager pårørende i undervisningen eller ser et potentiale for at inddrage rollemodeller.

Deltagerne fortæller, hvordan de tager udgangspunkt i brugerens forudsætninger og behov i forhold til O&M-undervisningen. O&M-specialisterne er opmærksomme på, om brugeren udviser en særlig bevidsthed eller interesse i forhold til auditive input, og forsøger at introducere ekkolokalisering, der hvor O&M-specialisten kan se, at det kan give mening for brugeren. Berndtsson (2001) har i sin forskning undersøgt, hvad det indebærer for mennesker at få en alvorlig synsnedsettelse eller blindhed. Berndtsson beskriver ligeledes, hvordan læring udspringer af personens individuelle, sociale og kulturelle erfaringer. Ligesom O&M-specialisterne hele tiden er åben for nye situationer, hvor læring kan finde sted både i forhold til brugeren men også i forhold til deres egen læring. I følge Berndtsson (2015) findes læring integreret i det levede liv.

At forsøge at forstå og beskrive deltagerens individuelle levede erfaring og oplevelser med ekkolokalisering er en kompleks opgave, men studiet har jeg opnået en dybere indsigt og forståelse

af, hvilke aspekter som påvirker O&M-specialisternes anvendelse af ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen.

7.2.2 Rollemodeller og ekkolokalisering

Det sociale aspekt er helt grundlæggende for vores livsverden, og det at få mulighed for at møde andre med lignende funktionsnedsættelser, er ifølge Berndtsson (2001) vigtigt i forhold til at åbne mulighedshorizonten og skabe en forbindelse til fremtiden. Resultaterne fra mit studie viser også, at O&M-specialisterne har et ønske om at kunne inddrage rollemodeller i forhold til ekkolokalisering. Rollemodeller, som selv anvender ekkolokalisering, og som fra et andet perspektiv kan vise brugerne, hvad ekkolokalisering er og kan bruges til. Ifølge Svedberg (2008) har det afgørende betydning at indgå i en gruppe, da det er her, vi formes som mennesker og skaber vores identitet. Gruppen er desuden grobund for vores handlinger, og det er her vi laver en social spejling (Svedberg, 2008).

Vi lever sammen med andre og i forskellige sammenhænge griber vores livsverden ind i hinanden (Bengtsson, 2005; Berndtsson, 2001). Berndtsson studie (2001) viser mødet med andre mennesker, som også har en synsnedsættelse at have en afgørende betydning for troen på sig selv og troen på at kunne klare et liv med synsnedsættelse. I evalueringen af et grupperehabiliteringsprogram udført i relation til ældre med aldersrelateret makuladegeneration (Dahlin-Ivanoff, Klepp & Sjöstrand, 1998) fandt de ligeledes en positiv effekt i mødet med ligesindede. Deltagelse i gruppeprogrammet viste at deltagerne opnåede social støtte, fornyet nyt håb gennem mødet med andre, som med samme øjensygdom. Ydermere fandt Dahlin-Ivanoff et. al. (1998) at grupperehabiliteringsprogrammet og de deltagere, som medvirkede, blev en slags rollemodeller for hinanden ved at vise, hvordan livet med en synsnedsættelse kunne se ud. Nyman, Dibb, Victor, og Gosney (2012) har gennemgået kvalitative studier i en afgrænset tidsperiode med henblik på at undersøge ældres følelsesmæssige velbefindende, efter de har fået en synsnedsættelse senere i livet. Nyman et. al. (2012) peger ligeledes på at social støtte fra venner, familie og rollemodeller har haft en positiv indflydelse på de ældres omstilling til en ny livssituation på baggrund af synsnedsættelsen. Rollemodeller, som selv er velfungerende kan fungere som inspiration i forhold til at genvinde uafhængighed af andre og tro på egne evner, ligesom det kan have en positiv effekt for rollemodellen selv at fungere som rollemodel for andre (Nyman et. al., 2012).

Brug af rollemodeller specifikt i forhold til ekkolokalisering, er så vidt jeg har kunnet undersøge stadig uudforsket, og det kunne være interessant at undersøge betydningen af at møde

andre som anvender ekkolokalisering ikke mindst set i lyset af, at mit studie også peger på, at en betydningsfuld faktor i forhold til brugeren er frygten for at blive stigmatiseret.

7.2.3 Mulighed for kollegial sparring

Deltagerne i fokusgruppeinterviewene peger også på at de ser et behov for kollegial sparring i forhold til ekkolokalisering både i opstartsfasen men også undervejs i et forløb med en borger. Deltagerne beskriver behovet for kollegial sparring ikke kun begrænser sig til ekkolokalisering, men at behovet her opleves større, fordi ekkolokalisering er en relativ ny metode og erfaringen på området er begrænset. Formålet med kollegial sparring er ifølge Dalsgaard (2015), at man sammen med sine kollegaer sætter fokus på det, der virker og anerkender de vanskeligheder, som nogle gange opstår. Det er en metode til at udforske en problemstilling mere dybdegående og finde nye handlemuligheder i fællesskab. På den måde er kollegial sparring med til at give deltagerne i fællesskab et fagligt løft (Dalsgaard, 2015).

Der kan være mange måder at organisere en kollegial sparring på, og i fokusgruppeinterviewene blev det mere italesat som et generelt behov for faglig sparring, det fremgik ikke at det behøvede at foregå i end en specifik ramme eller form. Deltagerne efterspurgte et forum, hvor de havde mulighed for at drøfte udfordringer i forhold til at anvende ekkolokalisering, men også et forum, hvor de kunne dele succesoplevelser og vellykkede undervisningsforløb med hinanden. For nogle af deltagerne handlede det primært om at få skabt tid og rammer til den kollegiale sparring, mens det for andre af deltagerne i højere grad handlede om, at de ansat som den eneste O&M-specialist. Dette studie kan forhåbentligt være med til at rette opmærksomheden mod behovet for dette.

7.2.4 anbefalinger fremadrettet i forhold til ekkolokalisering

I fokusgruppeinterviewene peger deltagerne også på at brugere, som udover synsnedsettelse også har andre funktionsnedsettelse, kan have gavn af at anvende ekkolokalisering. Deltagerne beskriver, hvordan formålet med ekkolokalisering i de situationer ikke nødvendigvis handler om at opnå en større selvstændig i forhold til at kunne færdes, men at det i lige så høj grad kan handle om at give brugeren mere medbestemmelse og indflydelse på sin færden. Jeg har i min litteratursøgning ikke fundet andre undersøgelser, som understøtter denne antagelse. Det kunne derfor være interessant at undersøge dette nærmere, både hvor udbredt ekkolokalisering er i forhold til

mennesker som udover en synsnedsettelse også har andre funktionsnedsettelser, og hvilken betydning ekkolokalisering har for denne målgruppe. Uanset giver det stof til eftertanke, at de interviewede O&M-instruktører ikke lader til at være begrænset i forhold til hvem, der kunne have gavn af ekkolokalisering og på hvilken måde. Men at flertallet af deltagerne som minimum introducerer brugerne til ekkolokalisering.

Resultaterne viser også, at deltagerne identificerer flest betydningsfulde faktorer for anvendelse af ekkolokalisering hos dem selv som O&M-specialister. Antallet alene siger selvfølgelig ikke noget om betydningen af de enkelte faktorer. Alligevel så giver det mig, som ansvarlig for den danske O&M-uddannelse stof til eftertanke både i forhold til, hvordan vi tilrettelægger ekkolokalisering som en del af O&M-uddannelsen men også, hvordan vi kan tænke ekkolokalisering ind som et efteruddannelses- eller specialiseringskursus for de O&M-specialister, der allerede er uddannet. På en måde kan de gives mulighed for at få mere praktisk erfaring med selv at anvende ekkolokalisering, med fokus på også at øge deres egen motivation og interesse for emnet.

Der er også flere af O&M-specialisterne, der nævner de pårørendes rolle som betydningsfuld ikke kun i forhold til brugerens motivation men også i forhold til at give dem en større forståelse og en dybere indsigt i, hvad det vil sige at leve med en synsnedsettelse. En af dem, som har undersøgt pårørendes rolle i forhold til rehabiliteringsforløb for mennesker med synsnedsettelse, er Rees, Saw, Larizza, Lamoureux og Keeffe (2007). Undersøgelsen viser, at inddragelse af familie eller venner kan være en hjælp både i forhold til det praktiske men også i forhold til det følelsesmæssige aspekt under et rehabiliteringsforløb. Samtidig med at det også kan give dem en større forståelse og indsigt i, hvordan det opleves at leve med en synsnedsettelse. Undersøgelsen viser også, at inddragelse af pårørende kræver god planlægning og et bevidst valg om på hvilken måde, de pårørende skal indgå i rehabiliteringsforløbet (Rees et. al., 2007).

8 Konklusion

Flere aspekter har betydning i forhold til at anvende ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen til mennesker med synsnedsættelse. De aspekter, som deltagerne i fokusgrupperne beskriver, fordeler sig inden for følgende tre hovedtemaer: organisationen, brugeren og O&M-specialisten. Studiet viser, at deltagerne under organisationen beskriver tid, rammer og økonomi som betydningsfulde både i forhold til i det hele taget at introducere brugeren for ekkolokalisering men også i forhold til, om O&M-specialisterne gives mulighed for kollegial sparring. Hos brugeren, beskriver deltagerne både brugerens motivation og inddragelse af pårørende som værende betydningsfulde for anvendelse af ekkolokalisering til mennesker med synsnedsættelse. I forhold til dem selv, som O&M-specialister giver deltagerne udtryk for, deres egen erfaring med at anvende ekkolokalisering, deres viden om læringsprocesser samt deres egen motivation og interesse for ekkolokalisering har betydning for anvendelsen af ekkolokalisering. Endeligt beskriver deltagerne et behov for mere viden om ekkolokalisering fra et brugerperspektiv samt et ønske om at kunne inddrage rollemodeller som en del af undervisningen i ekkolokalisering.

Læring med udgangspunkt i livsverden finder sted på alle tidspunkter og i forskellige sammenhænge som en del af vores samlede livsverden. Vi erfarer og oplever verden gennem vores krop, det gælder både for brugeren og O&M-specialisterne. Gennem nye erfaringer og oplevelser udvider vi vores livsverden, hvilket deltagerne fortæller, kan være med til sætte tidligere erfaringer i et nyt perspektiv. Rum er ligeledes et centralt begreb i livsverden, hvilket også har en væsentlig betydning, når brugeren skal lære at anvende ekkolokalisering. O&M-specialisterne beskriver, hvordan de inddrager forskellige rum i undervisningen i ekkolokalisering. I denne kontekst bliver det særligt lyden i de forskellige rum væsentlig.

Studiets resultater peger på forskellige aspekters betydning i forhold til at anvende ekkolokalisering som en del af O&M-undervisningen, og har på den måde bidraget med nye aspekter på det at anvende ekkolokalisering fra O&M-specialisternes perspektiv. Det er mit håb, at jeg med dette studie kan være med til at inspirere og tilskynde andre O&M-specialister til at komme i gang med at anvende ekkolokalisering som en mere fast del af O&M-undervisningen til gavn for mennesker med synsnedsættelse. Det handler om at give mennesker med synsnedsættelse de bedste forudsætninger for at mestre eget liv.

Referencer/litteraturliste

- Amilon, A., Bojsen, L.B., Østergaard, S.V. & Rasmussen, A.H. (2017). *Blinde og stærkt svagsynedes levevilkår – Muligheder og barrierer for samfundsdeltagelse*. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Amilon, A., Røgeskov, M. L., Poulsen, J. B., Siren, A. & Brünner, R. N. (2021). *Ældre med synstab*. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Baguhn, S. J. & Anderson, D. L. (2018). Echoidentification: Teaching Individuals with Visual Impairments to Get the Most Back from Sound. *Journal of Visual Impairment & Blindness*. 112(5), 550-554. <https://doi.org/10.1177/0145482X1811200513>
- Bengtsson, J. (2005). En livsvärldsansats för pedagogisk forskning. I J. Bengtsson (Red.), *Med livsvärlden som grund* (s. 9–58). Studentlitteratur.
- Bengtsson, J. & Berndtsson, I. C. (Red.). (2015). *Lärande ur ett livsvärldsperspektiv*. Gleerups Utbildning AB.
- Berndtsson, I. (2001). *Förskjutna horisonter. Livsförändring och lärande i samband med synnedläggelse eller blindhet* (Doktorsavhandling, Göteborg Studies in Educational Sciences 159). Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Berndtsson, I. (2015). Kroppslighet och existens i lärande. I J. Bengtsson, & I. Berndtsson (Red.), *Lärande ur ett livsvärldsperspektiv*. Gleerups.
- Berndtsson, I. C., Lilja, A. & Rinne, I. (Red.). (2019). *Fenomenologiska sammanflätningar*. Daidalos.
- Berndtsson, I. C. & Sunesson L. (2012). Introducing Echolocation into O&M University Courses for Professionals. *International Journal of Orientation & Mobility*, 5(1), 34–39.
- Bohr, J. (2016). Inklusion - fællesskabets pædagogik. I D. T. Gravesen (Red.), *Pædagogik - introduktion til pædagogens grundfaglighed*. Hans Reitzels Forlag.
- Brazier, J. (2008). The Benefits of Using Echolocation to Safely Navigate Through the Environment. *International Journal of Orientation & Mobility*, 1(1):46-51. <https://doi.org/10.21307/ijom-2008-005>
- Bredmose, A. & Hansen, A. R. (2020). *Kortlægning af fysiske elementers væsentlighed i trafikken for personer med synshandicap*. Institut for Byggeri, By og Miljø, Aalborg Universitet København. (BUILD Rapport 2020:24). <https://sbi.dk/Assets/Kortlaegning-af-fysiske-elementers-vaesentlighed-i-trafikken-for-personer-med-synshandicap/BUILD-Rapport-2020-24.pdf>

- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2020). *Kvalitative metoder* (3. udg.). Hans Reitzels Forlag.
- Dahlin-Ivanoff, S., Klepp, K. I., & Sjöstrand, J. (1998). Development of a health education programme for elderly with age-related macular degeneration: A focus group study. *Patient Education and Counseling*, 34(1), 63-73. [https://doi.org/10.1016/S0738-3991\(98\)00041-X](https://doi.org/10.1016/S0738-3991(98)00041-X)
- Dalsgaard, C. (2015). *Kollegial sparring -vejen til trivsel og faglig udvikling*. Gyldendal Business.
- Databeskyttelsesloven (2018). Lov om supplerende bestemmelser til forordning om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger (LOV nr. 502 af 23/05/2018). Hentet 3. februar 2021 fra www.retsinformation.dk/eli/lta/2018/502
- Datatilsynet. (u.å.). Generelt om forskning og statistik. Hentet 2. februar 2021 fra www.datatilsynet.dk/emner/forskning-og-statistik/generelt-om-forskning-og-statistik/
- Det Centrale Handicapråd. (2010). *FN's konvention om rettigheder for personer med handicap*. <https://dch.dk/sites/dch.dk/files/media/document/Handicapkonventionen2017.pdf>
- Dyckjær, L. & Haldbæk, G. T. (2020). *Training Curriculum - Active echolocation for people with visual impairment* (publication elaborated within the Erasmus+ project EchoProVip). https://firr.org.pl/wp-content/uploads/2020/03/O1_Curriculum_EchoProVIP_eng.pdf
- Ekkel, M. R., van Lier, R. & Steenbergen, B. (2017). Learning to echolocate in sighted people: a correlational study on attention, working memory and spatial abilities. *Exp Brain Res* 235, 809–818. <https://doi.org/10.1007/s00221-016-4833-z>
- Fazzi, D. L. & Barlow, J. M. (2017). *Orientation and Mobility Techniques: A Guide for the Practitioner* (2.udg.). AFB Press.
- Graneheim, U. H. & Lundman, B. (2003). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, (24), 105-112. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>
- Halkier, B. (2018). *Fokusgrupper*. Samfundslitteratur.
- Holmes, N. (2011). An Echolocation Training Package. *Vision Rehabilitation International* 4(1), 84-91. <https://doi.org/10.21307/ijom-2011-010>
- Ivanoff, S. D. & Hultberg, J. (2006). Understanding the multiple realities of everyday life: basic assumptions in focus-group methodology. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 13(2), 125-132. <https://doi.org/10.1080/11038120600691082>
- Jacobson, W. H. (2013). *The Art and Science of Teaching Orientation and Mobility to Persons with Visual Impairments*. (2.udg.). AFB Press.

- Kierkegaard, S. (2019). *Synspunktet for min forfattervirksomhed*. Lindhardt og Ringhof Forlag. (Oprindeligt udgivet i 1851).
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. Hans Reitzels Forlag.
- Lawson, G. D. & Wiener, W. R. (2010). Audition for students with vision loss. I W. R. Wiener, R. L. Welch & B. B. Blasch (Red.), *Foundation of Orientation and Mobility*. History and theory, Vol. I, 3. oplag. AFB Press.
- Lehoux, P., Poland, B. & Daudelin, G. (2006). Focus group research and "the patient's view". *Social Science & Medicine*, 63(8), 2091-2104. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2006.05.016>
- Lerdal, A. & Karlsson, B. (2008). Bruk av fokusgruppeintervju. *Sykepleien Forskning*, (3), 172-175. <https://doi.org/10.4220/sykepleienf.2008.0036>
- Lindseth, A. & Norberg, A. (2004). A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 18(2), 145-153. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6712.2004.00258.x>
- Malterud, K. (2012). *Fokusgrupper som forskningsmetode medisin og helsefag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mellempfolkeligt Samvirke/VerdensKlasse. (u.a.). *FN's verdensmål for bæredygtig udvikling*. Hentet fra: <https://www.verdensmaalene.dk/>
- Merleau-Ponty, M. (2016). *Kroppens fænomenologi* (B. Nake, Overs.). Det lille Forlag. (Oprindeligt udgivet 1945)
- Milne, J. L., Anello, M. Goodale, M. A. & Thaler, L. (2015). A blind human expert echolocator shows size constancy for object perceived by echoes. *Neurocase*, 21:4, 465-470. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13554794.2014.922994>
- Nadim, M. (2015). Generalisering og bruken av analytiske kategorier I kvalitativ forskning. *Sosiologisk tidsskrift*, 23(3), 129-148
- National Videnskabsetisk Komite. (2020). *Hvad skal jeg anmelde?* Hentet 2. februar 2021 fra <http://www.nvk.dk/forsker/naar-du-anmelder/hvilke-projekter-skal-jeg-anmelde>
- National Videnskabsetisk Komite (2017). *Vejledning om det informerede og stedfortrædende samtykke i sundhedsvidenskabelige forskningsprojekter*. Hentet 2. februar 2021 fra <http://www.nvk.dk/emner/information-og-samtykke-i-forsog/vejledning-om-samtykke-i-forsog>

- Norsk Senter for forskningsdata (2020). *Personvernerklæring*. Hentet den 2. februar 2021 fra <https://www.nsd.no/om-nsd-norsk-senter-for-forskningsdata/personvernerklaering/>
- Nyman, S. R., Dibb, B., Victor, C. R. & Gosney, M. A. (2012). Emotional well-being and adjustment to vision loss in later life: a meta-synthesis of qualitative studies. *Disability and Rehabilitation*, 34(12), 971-981. <https://ezproxy1.usn.no:2094/doi/full/10.3109/09638288.2011.626487>
- Rees, G., Saw, C., Larizza, M., Lamoureux, E., & Keeffe, J. (2007). Should family and friends be involved in group-based rehabilitation programs for adults with low vision? *The British Journal of Visual Impairment*, 25(2), 155-168. <https://ezproxy1.usn.no:3528/10.1177%2F0264619607076001>
- Schenkman, B. N. & Nilsson, M. E. (2010). Human Echolocation: Blind and sighted person's ability to detect sounds recorded in the presence of a reflecting object. *Perception*, 39(4), 483-501. DOI: 10.1068/p6473
- Schenkman, B. N. & Nilsson, M. E. (2011). Human echolocation: Pitch versus loudness information. *Perception*, 40, 840-501. DOI:10.1068/p6898
- Schutz, A. (2005). *Hverdagslivets sociologi – en tekstsamling* (M. Sejer Larsen, Overs.). Hans Reitzels Forlag. (Oprindeligt udgivet 1972).
- Storliløkken, M., Martinsen, H., Tellevik, J. M. & Elmerskog, B. (2012). *Mobilitetsopplæring*. Tapir akademisk forlag.
- Svedberg, L. (2008). *Gruppepsykologi – om grupper, organisationer og lederskab*. Studenterlitteratur.
- Szönyi, K., & Söderqvist Dunkers, T. (2018). *Delaktighet – ett arbetssätt i skolan*. Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Teng, S. & Whitney, D. (2011). The Acuity of Echolocation: Spatial Resolution in Sighted Persons Compared to the Performance of an Expert Who Is Blind. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, Jan;105(1):20-32. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3099177/>
- Thagaard, T. (2018). *Systematik og indlevelse. En indføring i kvalitativ metode*. København: Akademisk Forlag.
- Thaler, L. & Goodale, M. A. (2016). Echolocations in humans: an overview. *WIREs Cogn Sci*, 7, 382-393.
- Thaler, L., De Vos, H. P. J. C., Kish, D., Antoniou, M., Baker, C. J. & Hornikx, C. J. (2019). Human Click-based Echolocation of Distance: Superfine Acuity and Dynamic Clicking Behavior. *Jaro*, 20, 499–510. <https://doi.org/10.1007/s10162-019-00728-0>

Tirado, C., Lundén, P. & Nilsson, M. E. (2019). The Echobot: An automated system for stimulus presenting in studies of human echolocation. *PLoS ONE*, 14(10).

<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0223327>

Tracy, S. J. (2013). *Qualitative Research Methods: Collecting Evidence, Crafting Analysis, Communicating Impact* (1. udg.). Wiley – Blackwell.

Uljens, M. (1997). *Didaktik -teori, reflektion och praktik*. Studentlitteratur.

Ödman, P.-J. (2017). *Tolkning, förståelse, vetande: Hermeneutik i teori og praksis*. Studentlitteratur.
(Oprindelig udgivet 1979)

Oversigt over tabeller

Tabel 5-5 Meningsbærende enheder

Tabel 6-2 Oversigt over hovedtemaer

Appendiks

Bilag 1: Mail til O&M-specialister i Danmark og Island

Bilag 2: Informationsbrev og samtykkeerklæring

Bilag 3: Interviewguide

Bilag 1

Kære O&M-specialist

Jeg er i gang med den nordiske Master i synspædagogik og synsrehabilitering ved Universitet i Sørøst-Norge og Göteborg Universitet, og jeg skal til at starte på mit afsluttende masterprojekt.

Jeg skriver til dig, da jeg søger O&M-instruktører som deltagere til mit studie. Jeg skal foretage 3 fokusgruppeinterviews med 6-8 deltagere til hvert interview og har et ønske om at få deltagere fra hele Danmark. Hver deltager medvirker dog kun til et fokusgruppeinterview.

Det overordnede formål med studiet er at undersøge, **hvilke erfaringer O&M-specialister i Danmark har med at bruge ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen til mennesker med nedsat syn eller blindhed.**

Kriterierne for at kunne deltage i fokusgruppeinterviewet er, at du er uddannet O&M-specialist, underviser i O&M og har erfaring med at undervise i ekkolokalisering i forhold til enten børn, unge eller voksne med synsnedsættelse.

Hvis du har lyst til at deltage, bedes du tilkendegive det på mail til undertegnede inden **fredag d. 28. august**. Denne tilkendegivelse er ikke bindende, og du kan til enhver tid, trække dit tilsagn om deltagelse tilbage. Hvis jeg forhåbentlig får mange positive tilkendegivelser, kan det blive nødvendigt at lave en udvælgelse blandt dem, som har meldt sig. Når jeg har dannet mig et overblik over alle deltagerne, vil I hver især modtage en mail med yderligere information om tid og sted for fokusgruppeinterviewet samt en samtykkeerklæring som skal underskrives for at kunne være med i studiet.

Alt hvad der bliver sagt under fokusgruppeinterviewet vil blive anonymiseret i den endelige masteropgave. Jeg vil indlede fokusgruppeinterviewet med, at vi laver en aftale om gensidig tavshedspligt, så alle kan føle en tryghed i at vide, at der ikke efterfølgende refereres til noget sagt under interviewet.

Fokusgruppeinterviewene vil finde sted i løbet af efteråret 2020. Jeg tilbyder at samle jer i grupper ud fra, hvilken landsdel I arbejder/bor, og der vil være en let forplejning til fokusgruppeinterviewet. Tid og sted vil blive nærmere udmeldt, når jeg har overblik over alle deltagere.

Jeg har vedhæftet yderligere information om studiet.

Du er meget velkomne til at ringe til mig, hvis du har spørgsmål til studiet.

På forhånd mange tak for hjælpen!

Med venlig hilsen

Gitte Thranum Haldbæk

Bilag 2

Vil du deltage i forskningsprojektet "Ekkolokalisering"?

Dette er et spørgsmål til dig om at deltage i et forskningsprojekt, hvor formålet er at afdække, hvilke erfaringer O&M-instruktører i Danmark og Island har med at bruge ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen til mennesker med nedsat syn eller blindhed. I dette skriv giver vi dig information om målene for projektet, og hvad deltagelse vil indebære for dig.

Formål

Jeg studerer en Master i Synspædagogik og Syns(re)habilitering ved Universitet i Sørøst-Norge og Göteborgs Universitet og skal til at starte på det afsluttende masterprojekt. I masterprojektet ønsker jeg at afdække, hvilke erfaringer O&M-instruktører i Danmark og Island har med at bruge ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen til mennesker med nedsat syn eller blindhed?

Hvordan bruges ekkolokalisering?

Hvilke muligheder ses for at anvendelse ekkolokalisering i O&M-undervisningen?

Med en dybere forståelse af hvilke erfaringer O&M-specialister har med undervisning i ekkolokalisering, er det hensigten med denne undersøgelse at bidrage med viden om, hvordan ekkolokalisering kan introduceres og tilrettelægges i en mere struktureret form, med udgangspunkt i de professionelles viden og erfaring.

Hvem er ansvarlig for forskningsprojektet?

Universitetet i Sørøst-Norge er ansvarlig for projektet. Vejleder: Inger Berndtsson, Docent, Göteborgs Universitet.

Hvorfor får du spørgsmål om at deltage?

For at kunne deltage i fokusgruppeinterviewet må du være uddannet O&M-specialist, undervise i O&M og have noget erfaring med at undervise i ekkolokalisering i forhold til enten børn, unge eller voksne.

Hvad indebærer det for dig at deltage?

Jeg søger deltagere til 3 fokusgruppeinterviews med 6-8 deltagere i hver. Hver deltager medvirker til et fokusgruppeinterview. Jeg har på forhånd forberedt nogle spørgsmål, og vil undervejs hjælpe med at holde samtalen på rette spor. Fokusgruppeinterviewet vil blive optaget på lyd og jeg vil undervejs tage noter. Alle deltagere og udsagn vil blive anonymiseret i masteropgaven.

Det er frivilligt at deltage

Det er frivilligt at deltage i projektet. Hvis du vælger at deltage, kan du når som helst trække samtykket tilbage uden at skulle give en begrundelse. Alle dine personoplysninger vil i så fald blive slettet. Det vil ikke få nogen negative konsekvenser for dig, hvis du ikke vil deltage eller senere vælger at trække dig.

Dit privatliv – hvordan vi opbevarer og bruger dine oplysninger

Vi vil kun bruge oplysningerne om dig til formålene, som beskrevet i dette skriv. Vi behandler oplysningerne konfidentielt og i henhold til personvernregelverket i Norge. Alle personoplysninger vil blive anonymiseret og vil ikke kunne genkendes i den endelige opgave, dette gøres ved at dit navn og kontaktoplysninger vil blive erstattet af en kode, som lagres på egen navneliste adskilt fra den øvrige data, og gemt på et krypteret server. Kun projektansvarlig/vejleder Docent Inger Berndtsson fra Göteborg Universitet og student Gitte Thranum Haldbæk vil have adgang til de indsamlede data.

Inden fokusgruppeinterviewet går i gang, vil jeg opfordre alle deltagere til en fælles aftale om gensidig tavshedspligt, så der ikke efterfølgende bliver refereret til noget, som er sagt under fokusgruppeinterviewet.

Hvad sker med dine oplysninger, når vi afslutter forskningsprojektet?

Oplysningerne anonymiseres når projektet afsluttes/opgaven er godkendt, noget som efter planen er juni 2021. Herefter er det planen at bruge de indsamlede data til en videnskabelig artikel, oplysningerne vil forsat blive opbevaret i krypteret form som beskrevet ovenfor. Når en videnskabelig artikel er publiceret, vil alle oplysninger blive slettet, senest juni 2022.

Dine rettigheder

Så længe du kan identificeres i datamaterialet, har du ret til:

- agtindsigt i hvilke personoplysninger som er registreret om dig, og at få udleveret en kopi af oplysningerne,
- at få rettet personoplysninger om dig,
- at få slettet personoplysninger om dig, og
- at sende en klage til Datatilsynet om behandlingen af dine personoplysninger.

Hvad giver os ret til at behandle personoplysninger om dig?

Vi behandler oplysninger om dig baseret på dit samtykke.

På opfordring fra Universitet i Sørøst Norge har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurderet, at behandlingen af personoplysninger i dette projekt sker i henhold til personvernregelverket.

Hvor kan jeg få mere at vide?

Hvis du har spørgsmål til studiet, eller ønsker at benytte dig af dine rettigheder, kan du kontakte:

- Universitetet i Sørøst-Norge ved Docent Inger Berndtsson, inger.berndtsson@ped.gu.se, + 46 031-786 2497
- Studerende Gitte Thranum Haldbæk, AB8N@kk.dk, +45 24 22 70 85
- Vores personvernombud: personvernombud@usn.no

Hvis du har spørgsmål knyttet til NSD sin vurdering af projektet, kan du tage kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: +47 55 58 21 17.

Med venlig hilsen

Inger Berndtsson
(Forsker/vejleder)

Gitte Thranum Haldbæk
(studerende)

Samtykkeerklæring

Jeg har modtaget og forstået information om projektet «Ekkolokalisering», og har fået anledning til at stille spørgsmål. Jeg samtykker til:

- at deltage i et fokusgruppeinterview
- at mine personoplysninger lagres efter projektafslutning til brug i en videnskabelig artikel

Jeg samtykker til at mine oplysninger behandles frem til projektet er afsluttet og den videnskabelige artikel er publiceret.

(Underskrevet af projektdeltager, dato)

Bilag 3

Interviewguide

(Byde velkommen og tilbyde deltagerne lidt the/kaffe og snacks.)

Tak for at I vil deltage!

Som I har læst i informationsbrevet, så læser jeg en Master i synpædagogik og synsrehabilitering i Norge og Sverige. Dette studie er til mit afsluttende masterprojekt. Projektet skal afleveres i april 2021. I kender mig jo i forvejen og ved, at jeg til dagligt er ansvarlig for diplommodul 4: O&M her på IBOS, men i dag er min rolle en anden nemlig at være studerende, og det I kommer til at sige eller diskutere i dag, vil blive håndteret fortroligt og ikke få negative konsekvenser for hverken jer, diplomuddannelsen eller IBOS.

Fokusgruppeinterviewet vil blive optaget, så jeg efterfølgende kan transskribere (skrive ned), hvad I hver især siger med henblik på at få alle nuancer med i jeres beskrivelser og perspektiver. Jeres udtalelser vil indgå i min opgave, men de vil blive anonymiseret, så ingen andre end os her til stede ved hvem, der har sagt hvad. Af samme grund synes jeg det er vigtigt, at vi er enige om, at vi nu laver en aftale om gensidig tavshedspligt omkring det, vi kommer til at tale om i dag. Det betyder, at det der kommer til at blive sagt i dag ikke efterfølgende bliver refereret til, så alle trygt kan udtrykke og dele sine oplevelser og erfaringer.

I har alle underskrevet en samtykkeerklæring om at deltage i studiet. Jeg vil gerne understrege, at det er frivilligt at deltage, og I har mulighed for til hver en tid at trække jer fra studiet. Har I nogle spørgsmål eller andet ift. deltagelse i studiet, inden vi går i gang?

Studiets formål og overordnede problemstilling

Formålet med dette studie er at belyse, hvilke erfaringer O&M-specialister har med at bruge ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen til mennesker med nedsat syn eller blindhed, med afsæt i de professionelles livsverden.

Jeg har opstillet følgende forskningsspørgsmål, som jeg ønsker at belyse i mit studie:

- Hvilken viden har O&M-specialister om ekkolokalisering?
- Hvordan anvender O&M-specialister ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen?
- Identificerer O&M-specialister nogle barrierer/forhindringer i forhold til at anvende ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen og i så fald, hvad består disse af?
- Hvilke muligheder ser O&M-specialister for at anvende ekkolokalisering i O&M-undervisningen?

Fokusgruppeinterviewet

Fokusgruppeinterview er en samtale eller diskussion mellem en gruppe deltagere, hvor fokus er på jeres oplevelser og erfaringer i forhold at bruge ekkolokalisering som en metode i O&M-undervisningen. Et fokusgruppeinterview er lidt anderledes end det, man normalt forbinder med et interview. I dag er det jer, der taler mest, og jeg vil gerne have jer til at diskutere nogle emner indbyrdes, som jeg introducerer for jer et ad gangen. I må gerne give udtryk for, om I er enige eller uenige med det, de andre siger og i det hele taget gerne kommentere på det, hinanden siger. Der er ingen rigtige eller forkerte svar – og heller ikke rigtige eller forkerte fortolkninger af de spørgsmål, jeg stiller. Jeg er her for at lære af jer – I er eksperterne.

Jeg har forberedt nogle spørgsmål på forhånd, og vil også undervejs stille jer nogle opfølgende og opklarende spørgsmål, hvis jeg ønsker at få noget uddybet.

Der er afsat ca. 1½ time til dette fokusgruppeinterview. Leas rolle som medmoderator er at hjælpe mig med at holde fokus på emnet, sørge for at alle kommer til orde og holde tidsplanen.

Note til mig selv:

Giv plads til diskussion for at bidrage til en dybere og mere nuanceret forståelse af emnet, men hold samtidig samtalen på sporet.

Interviewspørgsmål	Opfølgende spørgsmål	Formål	Forskningsspørgsmål
Vil I præsentere jer selv kort (navn, arbejdssted, arbejdsområde, erfaring m.m.)?		Alle føler sig rimeligt trygge ved hinanden	
Kan vi tage en runde, hvor I hver især fortæller kort om, jeres motivation for at deltage i dette fokusgruppeinterview?		Alle får ordet.	
Hvad var det som gjorde, at I kom i gang med at bruge ekkolokalisering i O&M-undervisningen?		Beskrivelse af motivationen/drivkraften	
Hvordan introducer I ekkolokalisering i et O&M forløb? - Til hvem, hvornår og hvordan?	Hvad tænker I andre om det? Har I det på samme måde, eller ser I det på en anden måde? Er den anvendte metode overvejende struktureret eller er det mere "Discovery learning"?	Hvordan foregår undervisningen i ekkolokalisering i dag, og fungerer det?	Hvordan <u>anvender</u> O&M-specialister ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen?

<p>Hvad er jeres erfaring med at bruge ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen?</p>	<p>Hvor ofte vil I anslå at ekkolokalisering er en del af O&M-undervisningen?</p> <p>Oplever I udfordringer med at bruge det? – Kom gerne med eksempler</p> <p>Har I kollegaer, som I kan diskutere og sparre med ift. ekkolokalisering?</p>	<p>At få beskrevet hvilke erfaringer deltagerne har med at bruge ekkolokalisering som metode i O&M-undervisning til borgere med nedsat syn eller blindhed.</p>	<p>Hvilke <u>erfaringer</u> O&M-specialister har med at bruge ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen til mennesker med nedsat syn eller blindhed?</p>
<p>Hvilken viden og erfaring har I haft inden?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvilke teorier? - Praktiske øvelser i ekkolokalisering? 	<p>Oplever I at have nok viden eller er der viden, I synes, I mangler? – Kom gerne med eksempler</p>	<p>Belyse O&M-specialisternes baggrund og erfaring praktisk såvel som teoretisk</p>	<p>Hvilken <u>viden</u> har O&M-specialister om ekkolokalisering?</p>

<p>Hvilke erfaringer fra selv at have prøvet at ekkolokalisere tager du med dig i undervisningen med en borger?</p>	<p>Hvordan bruger I disse erfaringer i undervisningen?</p> <p>Hvordan ser I på undervisning i forskellige rum eller kontekster?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er der forskel på kendt/ukendt? - Forskellige sværhedsgrader i omgivelserne? - Indendørs/udendørs? - Rum med forskellige akustiske ledetråde? <p>Kan I beskrive hvilke følelser det satte i gang hos jer at gøre noget, I ikke havde så meget erfaring med selv?</p>	<p>Belyse livsverdensperspektivet, herunder levet krop samt tid og rum</p>	<p>Livsverdensperspektivet, hvilke erfaringer fra de professionelles eget levede liv, inddrager de i undervisning i ekkolokalisering?</p>
<p>Hvilke barrierer eller forhindringer oplever I ift. at undervise i ekkolokalisering?</p> <ul style="list-style-type: none"> - hos borgeren? - Hos jer selv? - I organisationen? 	<p><u>Øvelse med post-it sedler som de hver især skriver og sætter op på 3 postere (borger, professionelle og organisationen):</u></p> <p>Kan I beskrive, hvori disse udfordringer/barrierer ligger?</p>	<p>Hvilke barrierer eller hindringer løfter O&M-specialisterne frem?</p>	<p>Identificerer O&M-specialister nogle <u>barrierer/hindringer</u> i forhold til at anvende ekkolokalisering som metode i O&M-undervisningen og i så fald, hvad består disse af?</p>

<p>Hvilke muligheder ser I for ekkolokalisering fremadrettet?</p> <p>Hvis det var helt op til jer, hvad kunne I så ønske jer fremadrettet i forhold til ekkolokalisering?</p>	<p>Hvad skal der til for at vi når derhen?</p> <p>Er der andre muligheder som vi ikke har været inde omkring?</p>	<p>Fremtidsperspektiv som leder hen til en afrunding af fokusgruppeinterviewet</p>	<p>Hvilke <u>muligheder</u> ser O&M-specialister for at anvende ekkolokalisering i O&M-undervisningen?</p>
	<p>Er der noget vi ikke har været inde omkring, som I mener er vigtigt at få sagt?</p>	<p>Afrunding</p>	

Afrunding og tak for jeres deltagelse!